

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ
ПІДПРИЄМСТВ

Студента 2-го курсу денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування»
освітньо-наукової програми
«Корпоративні фінанси»
Сластена Микити Андрійовича

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент Кнір
Марія Олександрівна

Засвідчую, що в цій дипломній роботі немає
запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань
Студент _____

Робота допущена до захисту в Екзаменаційній комісії рішенням кафедри
фінансів від «16» травня 2023 р., протокол №10.

Завідувач кафедри фінансів,
доктор економічних наук,
професор Лютий Ігор Олексійович
_____

Київ – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЛІЗИНГОВІ ОПЕРАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Сутність лізингових операцій.....	6
1.2. Фінансовий лізинг в системі лізингових відносин.....	15
1.3. Лізинг як механізм фінансування інвестиційної діяльності в умовах економічної кризи.....	21
РОЗДІЛ 2. СТАН РИНКУ ЛІЗИНГОВОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	28
2.1. Регулювання вітчизняного ринку лізингу.....	28
2.2. Аналіз сучасного стану ринку лізингу.....	33
2.3. Фінансовий лізинг як джерело фінансових ресурсів вітчизняних компаній.....	
РОЗДІЛ 3. МОЖЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ПРОГРАМ ЛІЗИНГОВОГО ФІНАНСУВАННЯ НА РИНКУ УКРАЇНИ.....	48
3.1. Зарубіжний досвід застосування фінансового лізингу.....	48
3.2. Перспективи розвитку фінансового лізингу в Україні.....	54
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми. Ринок лізингових послуг відіграє суттєву роль в русі капіталу, забезпечує економічне оновлення й зростання виробництва, а також підвищення конкуренції в межах ринку фінансових послуг. З початку реформ і по теперішній час процеси перетворень, що протікають на ринку лізингових послуг, не є односпрямованими й однозначними. Їх висока динамічність обумовлює необхідність комплексного розгляду лізингового ринку, що робить тему актуальною та викликає необхідність виявлення тенденцій і напрямів розвитку ринку лізингових послуг у структурі фінансового ринку.

Проблемам та перспективам фінансового лізингу приділяли увагу багато вітчизняних науковців, насамперед такі як Боринець С.Я., Василик О.Д., Науменкова С.В., Трибуг О.В., Купалова Г.І., Смірнова О.О., Ярошевич Н.Б., Осадько А.С. та багато інших. З числа зарубіжних фахівців, які розглядали вказані питання необхідно назвати Адамса Дж.Н., Газмана В.Д., Кузнецова Н.В., Кабатову О.В., Лещенко М.І., Руденко В., Сміта Дж. В., Ольховська Р.Г.

Проте проблеми дослідження потребують подальших розробок, оскільки лізингові операції стали невід'ємним елементом економіки розвинених країн. Незважаючи на зростання інтересу до теми фінансового лізингу серед вітчизняних науковців, в Україні ще недостатньо проведено досліджень щодо використання фінансового лізингу як активного інструменту фінансування інвестиційної діяльності підприємств. Відсутні практичні напрацювання щодо доцільності застосування на підприємствах фінансового лізингу, в порівнянні з іншими джерелами фінансування.

Метою магістерської роботи є з'ясування сутності та переваг фінансового лізингу як джерела фінансування діяльності підприємств в Україні.

Для досягнення запланованої мети сформульовано наступні **завдання**:

- розкрити економічну сутність фінансового лізингу;
- описати класифікаційну характеристику видів лізингу;
- розглянути зарубіжний досвід використання лізингових контрактів;

- розкрити особливості використання фінансового лізингу в сучасних умовах;
- охарактеризувати організацію і планування вітчизняних лізингових угод;
- розглянути фінансовий лізинг в інвестуванні вітчизняних підприємств;
- з'ясувати пріоритети формування механізму і правових основ вітчизняних лізингових проектів;
- визначити шляхи вдосконалення методики розрахунку лізингових платежів;
- навести перспективні напрямки розвитку фінансового лізингу в Україні.

Об'єктом дослідження виступає процес фінансування діяльності підприємств за використання фінансового лізингу.

Предметом дослідження є соціально-економічні відносини, що виникають в ході реалізації угод фінансового лізингу.

В роботі використано наступні **методи дослідження**: пізнання – при розкритті економічної сутності фінансового лізингу; класифікації та порівняння – при розгляді видів, функцій та класифікаційних ознак лізингу, а також при виділенні переваг та недоліків фінансового лізингу; системних підхід – при дослідженні об'єктів ринку лізингових послуг; комплексного аналізу та графічної інтеграції – при дослідженні сучасного стану розвитку фінансового лізингу в Україні; спостереження – при висвітленні зарубіжного досвіду використання лізингових контрактів.

Інформаційною базою є праці вітчизняних та зарубіжних науковців з проблем надання лізингових операцій, законодавчі акти та державні соціально-економічні нормативні документи з питань регулювання та розвитку лізингового ринку, статистичні матеріали, вітчизняна і зарубіжна практика, матеріали асоціації лізингових компаній, а також Національного банку України як регулятора фінансових компаній.

Обсяг та структура роботи складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел з 80 найменувань. Роботу викладено на 71 сторінках машинописного тексту, що містить 8 таблиць, 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ЛІЗИНГОВІ ОПЕРАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Сутність лізингових операцій

Лізинг в сучасних умовах стає все більш актуальним для вітчизняних суб'єктів господарювання. Перш за все, це пов'язано з тим, що лізинг дозволяє компаніям, які не мають достатнього власного капіталу, використовувати орендоване майно для вирішення потреб поточної виробничої діяльності, а також як заставу для інноваційної діяльності. Крім того, "кредит" у вигляді майна вигідний і для фінансових установ, оскільки, на відміну від грошового кредиту, він знижує ризик неповернення коштів, оскільки лізингодавець зберігає право власності на передане майно.

Введення терміну "лізинг" пов'язане з наданням послуг телефонною компанією "Белл". У 1877 році керівництво цієї компанії вирішило не продавати своє телефонне обладнання, а здавати його в лізинг. Починаючи з 19 століття предметом лізингу стали залізничні вагони, які здавалися в оренду окремими компаніями власникам шахт для перевезення вугілля, при цьому з'явилося право лізингоодержувача викупити майно після закінчення терміну оренди.

Проте формування лізингу як підприємницької діяльності пов'язують зі створенням 1952 р. першої незалежної лізингової компанії у Сан-Франциско «Юнайтед стейтс лізинг корпорейшн» [78, с. 601]. Найчастіше слово «лізинг» перекладається як «здача майна в оренду». Особливістю лізингу є зменшення ціни придбання майна до закінчення терміну лізингу. Це відбувається через амортизацію - щорічне списання частини вартості активу в міру його зносу. Амортизація розраховується за спеціальними формулами і не залежить від фактичного зносу товару. Прискорена амортизація застосовується в лізингових контрактах на певні види майна, за якими до закінчення терміну дії договору

транспортний засіб або обладнання має нульову вартість і переходить у власність лізингоодержувача без додаткової оплати.

Однак, хоча lease перекладається з англійської як "оренда", лізинг є своєрідним "гібридом" оренди та кредитування із залученням третьої сторони, тобто лізингової компанії. Таким чином, лізинг - це особливий вид інвестиційної діяльності, за якої лізингодавець (лізингова компанія) купує обладнання (предмет лізингу) у постачальника. Потім передає його в оренду лізингоодержувачу (клієнту) за певну орендну плату, на певних умовах і на певний термін. І все це передбачає подальший перехід права власності до лізингоодержувача.

Лізинговий бізнес є, по суті, привілейованою галуззю інвестиційного бізнесу. Це відбувається тому, що держава, змінюючи розмір податків, умови амортизації, вводячи певні пільги, стимулює приплив приватних інвестицій в ті чи інші галузі, що, в свою чергу, сприяє пошвавленню інвестиційного процесу і швидкому розвитку цих галузей.

Поняття "інвестування" досить тісно пов'язано з поняттям "фінансування", якщо фінансування - це отримання грошових коштів, то інвестування - це їх використання. Обидва поняття взаємопов'язані. Фірмі неможливо планувати будь-які інвестиції, не маючи джерел фінансування. Разом з тим отримання фінансових коштів фірми відбувається, як правило, з урахуванням плану їх використання [8; 77].

При виборі джерел фінансування діяльності підприємства необхідно вирішити п'ять основних завдань:

- визначити потреби в коротко- і довгостроковому капіталі;
- виявити можливі зміни в складі активів і капіталу з метою визначення їх оптимального складу і структури;
- забезпечити постійну платоспроможність і, отже, фінансову стійкість;
- з максимальним прибутком використовувати власні і позикові кошти;
- знизити витрати на фінансування господарської діяльності [58].

Залежно від специфіки лізингових операцій лізинг буває двох видів: фінансовий та оперативний. Об'єктом лізингу може бути нерухоме та рухоме майно, призначене для використання як об'єкт нерухомості, яке не заборонене законом до вільного обігу на ринку та щодо якого немає обмежень на його передачу в лізинг. Ринок фінансового лізингу складається з двох основних гравців, а саме - фінансові компанії, які, окрім фінансового лізингу, надають також інші фінансові послуги (кредити, гарантії та поручительства тощо).

Для порівняння: якщо компанія купує необхідне обладнання за рахунок власних коштів та довгострокових банківських кредитів, то вона фінансує його за рахунок фонду, який формується з прибутку після оподаткування; паралельно компанія сплачує податок на додану вартість та податок з продажу.

Зовсім інший механізм фінансування виробничих інвестицій вступає в дію, коли укладається договір про надання лізингових послуг. Лізингові платежі, які сплачує лізингоодержувач, включаються до собівартості продукції, яку він виробляє, або послуг, які він надає, і після повної виплати вартості орендованого обладнання підприємство, як правило, стає його власником. При цьому кошти, витрачені як на лізингові платежі, так і на придбання лізингового обладнання, є прибутком підприємства до оподаткування [1].

Загалом, з точки зору орендаря, економічні переваги лізингу проявляються у чотирьох групах факторів. Це поява зручного джерела фінансування, економія коштів, зниження ступеня ризику і стимулювання оновлення виробництва.

Лізинг як джерело фінансування надає лізингоодержувачу такі переваги:

- диверсифікація умов та джерел фінансування;
- більш повне фінансування угоди;
- поступовість сплати вартості об'єкта лізингу; – гнучкість платежів [68, с.

102].

Через багатогранність лізингових відносин ринок лізингових послуг поєднав у собі елементи ринку реального активів та фінансового ринку. При класичному лізингу, де посередником виступає лізингова компанія або комерційний банк, а об'єктом договору є матеріальні активи (елементи основних

фондів), ринок лізингу є складовою ринку реальних активів. Однак, якщо в процесі реалізації лізингу між суб'єктами виникають кредитні відносини, що характеризують особливості кредитного ринку (ринку банківських кредитів), то частина лізингових відносин вже реалізується на фінансовому ринку.

Згідно з даними аналітичного огляду ринку лізингових послуг в Україні дослідження експертів проєкту USAID «Трансформація фінансового сектору» українські малі та середні підприємства недоотримують близько 9,3 млрд. дол. на рік, а серед багатьох причин недофінансування є саме обмеженість стимулів для використання такої альтернативи банківському кредитуванню, як лізингове фінансування [1, с. 10].

Господарський кодекс України визначає, що лізинг – це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [23].

Європейська федерація національних асоціацій лізингових компаній дає дещо відмінне визначення. Лізинг – це договір про оренду заводу, промислових товарів, обладнання, нерухомості для використання їх у виробничих цілях орендаром, у той час як товари купуються орендодавцем і він зберігає за собою право власності [57].

Таким чином, лізинг можна розглядати як особливий вид інвестиційної діяльності, що полягає в наданні лізингодавцем лізингоодержувачу на певний строк і за певну плату об'єктів лізингу, визначених відповідно до чинного законодавства. При цьому право власності на об'єкти лізингу залишається у лізингодавця протягом усього строку дії договору.

Найпоширенішим видом лізингу є фінансовий лізинг, при якому лізингоодержувач сплачує протягом терміну лізингу суму, що покриває повну

амортизаційну вартість майна або значну її частину, а також прибуток лізингодавця. На ринку країн світу лізингові операції здійснює значна кількість компаній, різних за формою власності, за правовим статусом, характером контролю і сферою діяльності.

Згідно Закон України «Про фінансовий лізинг», фінансовий лізинг – це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу [1].

Для лізингодавця лізингові операції є підприємницькою діяльністю. Сутність лізингових відносин обумовлює наступні їхні вигоди:

- зменшення в порівнянні з кредитуванням ризику неплатоспроможності споживача техніки: у випадку припинення лізингових платежів лізингодавець має можливість вилучити з користування лізингоодержувача об'єкт лізингу і надати його в лізинг іншому споживачу або продати;

- одержання лізингової винагороди (відсотків);

- розширення кола партнерів і встановлення з ними довгострокових тісних взаємин;

- зменшення витрат на страхування об'єктів лізингу, тому що лізингові операції вважаються менш ризикованими [44].

В основі будь-якого лізингового договору лежить фінансова (кредитна) операція. Лізингодавець (власник майна) надає лізингоодержувачу (користувачу майна) фінансову послугу: він купує майно за повну вартість і в результаті періодичних внесків лізингоодержувача з часом відшкодовує цю вартість. Таким чином, виходячи з фінансового аспекту відносин, лізинг розглядається як одна з форм отримання кредиту на машини та обладнання, як альтернатива традиційному кредитуванню. Однак, на відміну від кредиту, після закінчення терміну лізингу предмет лізингу залишається власністю лізингодавця після виплати повної обумовленої договором суми (якщо договором не передбачено викуп предмета лізингу за залишковою вартістю або його передачу у власність лізингоодержувача). Тому в економічному значенні лізинг можна розглядати як форму кредиту, що надається лізингодавцем лізингоотримувачеві у формі майна,

яке передано у користування, або формою інвестування в економіку, альтернативною банківській позиці [32, с. 65].

Однак лізинг є досить дорогою формою кредитування для лізингоодержувача, оскільки він має сплачувати лізингодавцю загальні платежі, які включають, окрім вартості майна, компенсацію різних витрат лізингодавця, дохід лізингодавця, відсотки за кредит тощо.

Якщо розрахунки здійснюються не в стабільній, вільно конвертованій валюті, варто також передбачити компенсацію втрат лізингодавця як внаслідок девальвації, так і в наслідок інфляції.

Ефект лізингу складається з об'єктивної переваги оперативного користування досягненнями науково-технічного прогресу, збільшення масштабів діяльності, зниження питомих витрат і в цілому інтенсифікації виробничого процесу.

Ефект лізингу має щонайменше три особливості [69, с. 185]:

Перша – мультипликативність. Виникнувши в результаті застосування новітньої техніки через створення самостійного підприємця –власника в момент доцільної діяльності ефект лізингу поширюється по ланцюжку на всі стадії відтворення, наростає і збільшується в міру переходу до розподілу, обміну і споживанню.

Друга - емерджентність, якісна новизна ефекту лізингової діяльності, у силу чого величина його значно перевершує арифметичну суму результату звичайної діяльності без залучення додаткових технічних засобів. Такий ефект є інтегративним ефектом і виявляється не тільки локально, але й у масштабі усєї виробничої системи, збільшуючи її виробничу силу.

Третя - одержуваний ефект виявляється не тільки в процесі виробництва, але й у соціальній сфері життя і діяльності людей, тобто має як економічні критерії, так і соціальні цінності, що виражаються в підвищенні змістовності праці, усвідомлення працівником своїх творчих можливостей, зростання особистих доходів, незалежності і т.п.

У сукупності всі перераховані особливості розкривають ефект лізингу як своєрідного економічного мультиплікатора, що дає імпульс розвитку всіх ланок підприємницької діяльності.

Поряд з цим існують і проблеми, що пов'язані з високими ставками за кредитами банків, а також непередбачене збільшення витрат лізингодавця (наприклад, на ліцензування визначених видів діяльності, подолання митних перешкод тощо), які перекладаються на лізингоодержувача. Таким чином, вибір споживача на користь лізингу не є однозначним та має бути простимульованим через державні програми.

Об'єктом лізингу може бути будь-яке нерухоме та рухоме майно, віднесене законодавством до основних фондів, у тому числі продукція державних підприємств (машини, обладнання, транспортні засоби, комп'ютерна та інша техніка, телекомунікаційні системи тощо), яке не заборонене до вільного обігу на ринку і щодо якого не існує обмежень на його передачу в лізинг.

Визначення предмета лізингу є істотною умовою, без якої договір вважається недійсним. Основною обов'язковою умовою лізингу є те, що об'єкти лізингу можуть використовуватися тільки для підприємницьких цілей.

З урахуванням цього можна виділити наступні групи об'єктів (предметів) лізингу:

а) рухоме майно:

- обладнання промислового призначення (верстати, устаткування, технологічні лінії, енергетичне обладнання, складське обладнання і майно);

- транспортне обладнання: повітряні, наземні та водні транспортні засоби, обладнання для їх експлуатації (судна, літаки, вертольоти, автомобілі, в тому числі спеціальні, залізничні вагони, контейнери та т.ін.);

- будівельна техніка;

- засоби телевізійного та дистанційного зв'язку;

- оргтехніка, конторське обладнання;

- ліцензії, ноу-хау, комп'ютерні програми і т.ін.;

б) нерухоме майно:

- будівельні споруди і споруди виробничого, торговельного або комунально-побутового призначення;

- споруди (нафтові та газові свердловини, гідротехнічні та транспортні споруди) [3, с.183].

Суб'єктами лізингу можуть бути: лізингодавець, лізингоодержувач та продавець лізингового майна.

Лізингодавець - суб'єкт підприємницької діяльності, у тому числі банківська або небанківська фінансова установа, який передає у користування об'єкти лізингу за договором лізингу;

Лізингодавцями можуть бути:

- банки та їхні філії, фінансові компанії, кредитні установи, в яких передбачений цей вид діяльності;

- лізингові компанії: фінансові, що спеціалізуються тільки на фінансуванні угоди (оплата майна), або універсальні, що надають не тільки фінансові, а й інші види послуг, які пов'язані з реалізацією лізингових операцій (технічне обслуговування, навчання, консультації і т.ін.). Їхні переваги - оперативність, мобільність, добре знання ринку і ситуації на місцях;

- брокерські лізингові фірми;

- будь-яка виробнича або торговельна фірма (товариство), для якої лізингова діяльність передбачена в установчих документах і яка має достатню кількість фінансових засобів;

- страхові та пенсійні фонди [66, с.13].

Лізингоодержувач - суб'єкт господарювання, який отримує в користування за договором лізингу об'єкти лізингу; ним може бути юридична особа будь-якої організаційно-правовій форми, яка здійснює підприємницьку діяльність, або фізична особа, що здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи та реєструється як фізична особа-підприємець.

Залежно від конкретних умов, кількість учасників договору може збільшуватися або зменшуватися. Крім трьох основних сторін, в деяких випадках в угоді можуть брати участь компанії-посередники (брокери), довірчі

товариства, фінансові установи тощо. Продавець лізингового майна - суб'єкт підприємницької діяльності, що виготовляє майно (машини, устаткування тощо) та/або продає власне майно, яке є об'єктом лізингу [88].

Однак слід зазначити, що права та обов'язки сторін, які випливають з умов лізингового договору, не є строго фіксованими і можуть змінюватися залежно від законодавства тієї чи іншої країни та певних особливостей конкретного ринку. Навіть в межах однієї країни умови договорів різних лізингових компаній на лізинг аналогічного обладнання можуть відрізнятися, оскільки кожен договір є індивідуальним і розробляється з урахуванням конкретних обставин і вимог сторін, що беруть участь у ньому.

Аналіз переваг та недоліків лізингу свідчить про необхідність широкого використання цього інструменту підприємствами та загального розвитку ринку лізингу. Лізинг стимулює активізацію інвестиційних процесів та оновлення основних фондів підприємств в умовах високих темпів науково-технічного прогресу та жорсткої конкуренції на світових ринках.

1.2. Фінансовий лізинг в системі лізингових відносин

Форми лізингу можна об'єднати в два основних види: оперативний і фінансовий лізинг.

Фінансовий лізинг - це договір (контракт) лізингу, за яким лізингоодержувач на своє замовлення отримує у платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на строк, не менший, ніж строк, за який амортизується 60% вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору. Після закінчення строку договору об'єкт лізингу переходить у власність лізингоодержувача або купується ним у власність за залишковою вартістю.

Оперативний лізинг - це договір (контракт) лізингу, за яким лізингоодержувач за дорученням отримує у користування від лізингодавця об'єкт лізингу на строк, менший, ніж строк, за який амортизується 90% вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору. Після закінчення строку

дії договору оперативного лізингу він може бути продовжений або об'єкт лізингу підлягає поверненню лізингодавцю та може бути переданий у користування іншому лізингоодержувачу відповідно до договору лізингу. Договір укладається на строк від 2 до 5 років. Об'єктом такого лізингу виступає обладнання з високими темпами морального старіння [34, с.195].

Для оперативного лізингу характерні такі ознаки:

- лізингодавець не розраховує відновити усі свої витрати за рахунок надходження лізингових виплат від одного лізингоодержувача;

- лізинговий договір укладається, як правило, на 2–5 років, що значно менше, ніж терміни фізичного зносу обладнання, і може бути розірваний лізингоодержувачем у будь-який час;

- ризик псування або втрати об'єкта лежить в основному на лізингодавцеві. Розмір відповідальності лізингоодержувача за псування майна, що надане в користування, значно менший від початкової вартості майна; ставка лізингових виплат, як правило, вища, ніж при фінансовому лізингу. Це пов'язано з тим, що лізингодавець не має повної гарантії окупності витрат і змушений враховувати різні комерційні ризики (ризик не знайти орендаря на повний обсяг обладнання, що є в наявності, ризик поломки об'єкта угоди, ризик розірвання договору) шляхом підвищення ціни на свої послуги [9; 50].

Лізингоодержувач за допомогою оперативного лізингу прагне уникнути ризиків, пов'язаних із володінням майном, його моральним старінням, зниженням попиту на продукцію, що виробляється, поломкою обладнання, збільшенням витрат, викликаних ремонтами та простоями обладнання та ін. Тому лізингоодержувач надає перевагу оперативному лізингу у випадках, коли:

- очікувані доходи від використання орендованого обладнання не окупають його початкової вартості;

- обладнання потрібно на невеликий термін (сезонні роботи або разове обслуговування);

- для обладнання необхідне спеціальне технічне обслуговування;

- об'єктом угоди виступає нове, неперевірене обладнання.

Особливості оперативного та фінансового лізингу, що перелічені (Табл. 1.2), визначили його розповсюдження у таких галузях, як сільське господарство, транспорт, будівництво, електронна обробка інформації.

Таблиця 1.1.

Спільні риси та відмінності між оперативним та фінансовим лізингом

Вид лізингу	Особливості договору	Строк	Відносини сторін	Сфери застосування
Фінансовий лізинг (купівля)	Договір купівлі-продажу з відстроченням платежів	5 і більше років	Приватна компанія фінансує придбання / будівництво нового об'єкта; в надання об'єкта в лізинг ОМС або КП; в лізингоодержувач здійснює планові лізингові платежі на користь лізингодавця; в після закінчення строку лізингу лізингоодержувач набуває право власності на предмет або купує його за залишковою вартістю	Фінансування проєктів розвитку й технічного переоснащення КП, реконструкції або створення об'єктів соціальної інфраструктури, інших інфраструктурних проєктів
Сервісний (оперативний) лізинг	Договір на передання (оренду) обладнання в користування на термін, значно менший від корисного строку його експлуатації	Від 2 до 5 років	Лізингоодержувач не сплачує повної вартості обладнання; в лізингодавець часто здійснює технічну підтримку та сервісне обслуговування; в лізингова компанія розраховує, що після закінчення дії лізингової угоди зможе знову передати обладнання в лізинг іншому лізингоодержувачу або ж продати за залишковою ціною	Придбання техніки з високими темпами «морального старіння» (транспортних засобів, промислового обладнання); в покриття тимчасових потреб в обладнанні, наприклад через сезонні зміни попиту на послуги (туристичний сезон) або підвищений попит на певні послуги через зміну законодавства (видача біометричних паспортів); в виконання разових робіт або реалізація окремого проєкту

Джерело: складено автором на основі [9; 71; 78]

Фінансовий лізинг характеризується такими основними рисами:

- участь третьої сторони (виробника чи постачальника об'єкта угоди);
- неможливість розірвання угоди протягом так званого основного терміну оренди, тобто терміну, що необхідний для покриття витрат орендодавця. Однак на практиці це іноді трапляється, що оговорюється у лізинговій угоді, але в цьому випадку вартість операції значно збільшується;
- більш тривалим періодом лізингової угоди (у більшості випадків близьким до терміну служби об'єкта угоди
- об'єкти угод при фінансовому лізингу, як правило, відрізняються високою вартістю [4; 10].

Після завершення терміну контракту, як і при оперативному лізингу, лізингоодержувач може:

- купити об'єкт угоди за залишковою вартістю;
- укласти новий договір на менший термін і за пільговою ставкою;
- повернути об'єкт угоди лізинговій компанії.

Для підприємств-виробників (постачальників) доцільно розглядати використання лізингових механізмів через наступні переваги:

- ефективний канал збуту - лізинг використовують як додатковий канал реалізації для виробника, що дозволяє розширити обсяг продажів;
- розширення клієнтської бази - клієнти, які не могли або не хотіли відволікати оборотні кошти на купівлю обладнання, за допомогою лізингу можуть стати клієнтами постачальника;
- формування попиту на допоміжне устаткування та сервісне обслуговування - експлуатація основного об'єкта зазвичай вимагає різних додаткових приладів, оснащення, обслуговування тощо;
- тісний зв'язок між виробниками і споживачами продукції - вся інформація про недоліки використовуваного устаткування надходить до підприємства-виробника, яке вилучає їх, посилюючи конкурентоспроможність своєї продукції та розширюючи можливості її збуту;
- зменшення ризику - плату за предмет угоди й гарантії бере на себе лізингодавець;

- мотивація нових покупок - лізингоодержувач має можливість перевірити якість обладнання, техніки, машин у процесі експлуатації, що підсилює мотиви нових покупок.

- формування конкурентної переваги далеко не всі постачальники обладнання на ринку пропонують лізинг для своїх клієнтів. Звернення до ринку з заявою про наявність подібної послуги (продажі устаткування в лізинг) - вагома конкурентна перевага, що дозволяє залучити клієнтуру конкурентів [12; 35].

Однак слід зазначити, що недоліки вітчизняного фінансового лізингу - обмеження права розпоряджатися отриманим майном, обов'язковість довгострокової оренди - повністю компенсуються економією коштів, стабільністю умов, гнучкою можливістю реалізації великих інвестиційних проектів. За традиційних умов банківського кредитування виникають серйозні труднощі з несвоєчасним поверненням позичальниками отриманих кредитів. Це пов'язано, з одного боку, з нерозвиненістю іпотечного законодавства, а з іншого - з об'єктивними причинами, коли багатьом новоствореним структурам, на додаток до вже діючих, не вистачає власних коштів для реалізації великих інноваційних проектів або надання матеріального забезпечення за кредитами. З іншого боку, у випадку лізингу сам об'єкт лізингу слугує захистом від інвестиційних ризиків. Це значно зменшує можливі втрати банківської системи і водночас дозволяє швидко вирішувати довгострокові інвестиційні проблеми інновацій. Слід зазначити, що придбання майна для подальшої передачі в лізинг вимагає концентрації значної суми коштів лізингодавця. Тільки після виконання цієї умови можна придбати обладнання за укладеним лізинговим договором і передати його лізингоодержувачу.

Серед недоліків фінансового лізингу слід виділити:

- складна організація лізингової угоди через значну кількість учасників;
- термін підготовки фінансової лізингової угоди, який може бути значно більше аніж час на підготовку контракту на купівлю;
- процедура для укладення договору лізингу потребує стати на облік у Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків

фінансових послуг, що особливо складно для підприємств, які насамперед виготовляють основні фонди для власних потреб й не передбачають, що надалі вони будуть передані у фінансову оренду;

- науково-технічний прогрес робить об'єкт лізингу застарілим, під час фінансового лізингу орендні платежі не припиняють до завершення угоди;

- лізингові операції є досить ризиковою справою і мають специфічні ризики: фінансові ризики; ризик несплати лізингових платежів; проектні ризики; майновий ризик, пов'язаний з утратою, пошкодженням предмета лізингу; ризик неповернення предмета лізингу.

- вартість лізингу є вищою, ніж позики, оскільки ризики зносу устаткування лягають на лізингодавця [1].

Успішна практика використання механізмів фінансового лізингу як альтернативного методу фінансування інвестиційної діяльності також підтверджує наявність переваг та широких можливостей даного інструменту.

Обладнання може бути передане лізингоодержувачу лише за наявності банківської гарантії погашення його зобов'язань перед лізингодавцем у разі, якщо проект виявиться збитковим. При цьому фактично передане за договором майно не може слугувати забезпеченням зобов'язань. Придбане під конкретний проект, який не має аналогів, воно не може бути передане в оренду будь-якій іншій компанії в умовах нерозвиненої інформаційної сфери та низької інвестиційної активності бізнесу. При такій кількості обмежень для інноваційних компаній такий варіант фінансування є просто недосяжним.

Лізингова компанія укладає з виробником договір купівлі-продажу замовленого майна і, відповідно до нього, сплачує вартість об'єкта лізингу. Якщо лізингова компанія не має достатніх власних фінансових ресурсів, вона залучає кошти банків або інших фінансово-кредитних установ, на умовах своєчасності, повернення та сплати відсотків, для придбання необхідного майна шляхом укладення кредитного договору.

Характеристики лізингу показують, що лізинг є унікальним комплексом відносин власності, який характеризується гнучкістю і легкою адаптацією до конкретних економічних умов.

Актуальним завданням в організації і фінансуванні лізингового бізнесу є залучення недержавних засобів. Наразі лізингові компанії обмежені в можливості залучати кошти. Склад та співвідношення джерел фінансування для фінансових компаній та юридичних організацій лізингодавців суттєво відрізняються. Основними джерелами фінансування лізингових компаній згідно оприлюдненій інформації Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг станом на 31.12.2019 р. були авансові платежі (30%), кредити банків (28%) та власний капітал (27%). Вартість залучення капіталу досить висока, а обсяги обмежені [76].

Економічне значення фінансового лізингу полягає в тому, що він надає капітал для інвестиційних цілей. Важливість фінансового лізингу для економіки полягає в тому, що, перш за все, це альтернатива кредитуванню для бізнесу, а також можливість отримати у користування необхідні для бізнесу основні фонди в найкоротші терміни. А в умовах інфляції, коли відбувається знецінення наданих кредитних ресурсів разом з відсотковими ставками, які будуть погашатися в майбутньому, фінансовий лізинг є найбільш ефективним механізмом, який сприяє здоровій економіці, зайнятості та інноваціям на підприємстві.

1.3. Лізинг як механізм фінансування інвестиційної діяльності в умовах економічної кризи

В умовах економічної кризи, коли доступ до банківського фінансування практично відсутній, а вільні власні ресурси обмежені необхідністю задоволення поточних потреб в оборотному капіталі, починається пошук альтернативних варіантів фінансування інвестиційних потреб. Світова практика показує, що лізинг є найбільш зручним та оперативним методом фінансування, який, з одного

боку, дозволяє реалізувати стратегічні завдання розвитку, а з іншого - сприяє збереженню поточної ліквідності компаній.

При реалізації лізингової угоди і лізингодавець, і лізингоотримувач користуються певними перевагами:

- пом'якшення проблем обмеженості ліквідних коштів орендаря, витрати на придбання промислового устаткування розподіляються на весь термін дії лізингового договору;

- розширення виробництва і налагодження обслуговування обладнання підприємством-орендарем без великих одноразових власних фінансових витрат і без залучення позикових коштів, зокрема, банківського кредиту;

- надання можливості обом сторонам виробити зручну схему виплат (наприклад, лізингові платежі можуть здійснюватися після отримання виручки від реалізації товарів, вироблених на орендованому устаткуванні), оскільки лізинг є більш гнучким джерелом, ніж позика;

- встановлення і підтримка оптимального співвідношення у балансі підприємства власного і позикового капіталу, оскільки не притягуються нові додаткові позикові кошти;

- можливість для орендаря періодично оновлювати морально старіюче устаткування без значних фінансових витрат і капітальних вкладень;

- отримання податкових пільг і інших інвестиційних стимулів, що поширюються на лізингові операції та дозволяють домовлятися про орендні ставки;

- не відображення отриманих активів на балансі у лізингоотримувача, що звільняє його від сплати податку на це майно;

- забезпечення можливості отримання кваліфікованого сервісного і технічного обслуговування;

- можливість оперативного реагування на поточну зміну ринкової кон'юнктури в певних галузях промислового виробництва;

– забезпечення адекватності ціноутворення, оскільки лізингова фірма об'єктивно зацікавлена закуповувати промислове обладнання у фірм-постачальників за оптимальними цінами;

– важливою перевагою лізингу є та обставина, що він не погіршує зовнішню платіжну позицію країни і її платіжний баланс. За правилами міжнародного валютного фонду сукупні платіжні зобов'язання, що випливають з договорів оренди, не включаються до показника сукупної зовнішньої заборгованості країни;

– лізинг слугує додатковим ресурсом фінансування, що важливо для банків та їх дочірніх лізингових організацій (підприємств) в плані активізації і диверсифікації сфер регулярної діяльності.

Останніми роками фінансово-інвестиційна ситуація в Україні ускладнилася через втрату низки джерел фінансування. Високі ризики, що пов'язані з військовим конфліктом, негативно впливають як на економіку в цілому, так і на інноваційну діяльність. З огляду на це, все більшої актуальності набуває питання використання нетрадиційних (альтернативних) внутрішніх джерел для забезпечення інноваційних процесів підприємств, зокрема фінансового лізингу. До нетрадиційних механізмів фінансово-кредитного забезпечення вітчизняної економіки можна віднести лізинг, венчурне фінансування, факторинг, випуск спеціалізованих цінних паперів, бізнес-інкубатори, бізнес-ангелів, краудфандинг тощо.

Сьогодні лізингова галузь є найбільш поширеним методом фінансування технічного переоснащення підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності, поліпшення якості послуг, що надаються, підвищення ефективності виробництва, тим самим зміцнюючи їх позиції на внутрішньому ринку і збільшуючи шанси на вихід на міжнародний ринок.

Активний розвиток ринку фінансового лізингу в Україні розпочався фактично після прийняття в 2004 році у новій редакції Закону України "Про фінансовий лізинг". Послуги фінансового лізингу в Україні надаються: банками, юридичними особами-лізингодавцями, які не є фінансовими установами та

можуть надавати тільки одну фінансову послугу – фінансовий лізинг чи оперативний лізинг; небанківськими фінансовими установами, які є фінансовими компаніями. У той же час необхідно підкреслити, що банки та інші кредитні установи, по суті, вимушені займатися лізингом, оскільки розвиток ринку лізингових послуг створює їм серйозну конкуренцію і до певної міри сприяє падінню рівня банківського відсотка, насамперед щодо довгострокового кредитування.

Фінансова криза 2008–2009 років спричинила серйозні проблеми для ринку фінансового лізингу як і для решти фінансового сектору. Незважаючи на певне відновлення економіки, події в Україні 2013-2014 років та девальвація гривні також мали негативний вплив – частина лізингодавців покинули ринок. Після 2015 року, з поступовим відновленням економічної активності в країні відбулось і пожвавлення на ринку фінансового лізингу. Тільки з 2017-2021 рр. кількість фінансових компаній, що мають ліцензію на послуги фінансового лізингу, зросла майже на 80 відсотків з 280 до 504 компаній [76].

Фактичний обсяг лізингових операцій дуже малий, оскільки ліцензія на надання лізингових послуг часто отримується фінансовими компаніями в пакеті з іншими послугами "про всяк випадок". Що стосується юридичних осіб лізингодавців то їх кількість починаючи з 2016 року скоротилася з 268 до 104 компаній на кінець 2021 року. В той же час вони не бажають змінювати свій статус юридичної особи – лізингодавця на фінансову установу через вимогу до "виключного" виду діяльності з надання фінансових послуг, оскільки їм потрібна можливість надавати послуги оперативного лізингу [76].

До специфічних недоліків лізингу можна віднести такі: – для лізингоотримувача кінцева вартість лізингу виходить звичайно більш високою, ніж купівля обладнання в кредит (до складу лізингових платежів входять наступні статті:

- амортизаційні відрахування; плата за кредитні ресурси, використані лізингодавцем на придбання лізингового майна; розмір комісійної

винагороди лізингодавцю; плата за додаткові послуги лізингодавця; ПДВ);

- досить дорога нотаріальна реєстрація договорів лізингу, державне мито за яку на сьогодні складає 5% від вартості договору;
- необхідність внесення авансу в розмірі 25–30% від вартості угоди;
- платежі носять обов'язковий характер і проводяться у встановлені терміни незалежно від стану обладнання та результатів господарської діяльності;
- вигоди від прискореної амортизації обладнання дістаються лізингодавцю;
- лізинг збільшує фінансові ризики підприємства;
- у вітчизняних умовах необхідні додаткові гарантії або застава;
- юридична складність угоди та ін.

В умовах економічної кризи, в якій опинилася наша країна, вітчизняні суб'єкти господарювання виявилися позбавленими доступу до більшості джерел фінансування для реалізації своїх інвестиційних проєктів. Досягнення їхніх інвестиційних цілей відкладається на невизначений термін. Недостатній обсяг власних коштів, висока вартість або недоступність позикових ресурсів зірвали зусилля українських підприємств вирішити проблему підвищення своєї конкурентоспроможності шляхом оновлення засобів виробництва за рахунок внутрішніх або зовнішніх джерел. За цих умов для реалізації зазначених цілей актуальним стає дослідження можливостей використання лізингу як відносної альтернативи банківському кредитуванню для вирішення проблеми довгострокового фінансування компаній.

Переваги використання фінансового лізингу для лізингоодержувачів:

- можливість оперативного оновлення основних фондів - лізингоодержувачі отримують доступ до обладнання та техніки, вироблених на основі передових закордонних технологій, без великих одноразових витрат на початковому етапі;

- відсутність ризиків морального старіння та фізичного зносу - вони повністю лягають на лізингодавця;

- можливість здійснення прискореної амортизації відповідно до вітчизняного та закордонного законодавства;

- зменшення податкового навантаження, так як отримане в лізинг майно може відобразитись на балансі лізингодавця - тоді лізингоодержувач взагалі не сплачує податок на майно, на балансі лізингоодержувача - тоді прискорена амортизація суттєво зменшує суму податку на майно. Віднесення лізингових платежів на собівартість продукції, робіт чи послуг зменшує базу оподаткування податку на прибуток;

- включення ПДВ до лізингових платежів. Всі лізингові платежі включають ПДВ на відміну від альтернативи лізингу - банківського кредиту. Сума кредиту не включає ПДВ, однак ПДВ сплачується при покупці майна на кредитні ресурси;

- можливість переходу майна у власність лізингоодержувача;

- гнучка система лізингових платежів (відстрочка першого платежу, поступове його збільшення або зменшення, виплата з доходу від реалізації продукції виробленої за допомогою предмету лізингу, у формі товару чи послуг та ін.);

- покращення фінансових показників лізингоодержувача;

- доступність лізингу порівняно з кредитуванням [24].

На відміну від грошей, які втрачають купівельну спроможність, лізингове обладнання, за інших рівних умов, зберігає свою вартість за вирахуванням зносу. Лізингові контракти, укладені на весь період, зберігають реальну вартість активів банку незалежно від рівня інфляції. На відміну від традиційних банківських кредитів, лізинг дозволяє повністю фінансувати всі витрати на інноваційні проекти. Лізинг привабливий насамперед тим, що дозволяє отримати основний актив у найкоротші терміни і без відволікання обігових коштів. І якщо для великих компаній існують інші джерела фінансування, іноді дешевші, а також можливість отримання знижок від постачальників і виробників через

обсяги придбаного обладнання, то для малих і середніх компаній лізинг може бути чи не єдиною можливістю мінімізувати витрати і підтримувати оборотний капітал і ліквідність на прийнятному рівні. Незважаючи на активний розвиток фінансової системи, ринок лізингових послуг в Україні перебуває на стадії становлення і більш широке використання цього фінансового інструменту можливе за умови виконання певних законодавчих та організаційних процедур. Серед них - необхідність підвищення доступності лізингових послуг, створення сприятливих умов для розвитку ринку лізингу та підвищення конкуренції на ньому, вдосконалення існуючих механізмів контролю за діяльністю лізингових компаній, зменшення державного тиску на лізингові компанії та захист прав споживачів.

РОЗДІЛ 2

СТАН РИНКУ ЛІЗИНГОВОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Регулювання вітчизняного ринку лізингу

13 червня 2021 р. набрав чинності Закон України «Про фінансовий лізинг» № 1201-ІХ від 04.02.2021 [1], що змінив порядок регулювання українського ринку лізингу (скорочено його називають Законом про СПЛІТ).

Національна комісія, яка здійснює регулювання ринків фінансових послуг України (далі - НК), раніше була регулюючим державним органом щодо ринку лізингу. Закон «Про фінансовий лізинг» встановив, що після перехідного періоду буде розформовано Національну комісію, а її функції розподілили між двома іншими існуючими державними установами. Відповідно, Національний банк України (далі НБУ) перебрав на себе регулювання та контроль за лізинговим ринком України.

Закон «Про фінансовий лізинг» передбачав перехідний період до 30 червня 2020 року. НБУ почав регулювання ринку фінансових послуг з 1 липня 2020 року, перейнявши на себе функції регулятора ринку небанківських фінансових послуг: страхових, лізингових, факторингових компаній, кредитних спілок, ломбардів та інших фінансових компаній. Для створення сприятливих умов для розвитку лізингу Національний банк планує врегулювати та розширити джерела фінансування лізингових компаній, додатково дозволивши залучати кошти в афілійованих осіб та кошти на умовах субординованого боргу, в тому числі від фізичних та юридичних осіб, які є кваліфікованими інвесторами, та шляхом емісії боргових цінних паперів.

Протягом згаданого перехідного періоду, НБУ трансформував свою внутрішню структуру з метою включення нових функцій, передбачених Законом «Про фінансовий лізинг».

Відповідно до існуючої нормативної бази, юридичній особі було дозволено мати лізингову ліцензію та діяти на ринку лізингу, але не бути зареєстрованою

як фінансова установа. Це важливо, оскільки суб'єкти господарювання, які зареєстровані як фінансові установи, мають більш суворі регуляторні вимоги щодо діяльності і звітності в Україні, тому послуги фінансового лізингу надаватимуть лише ті компанії, що отримали ліцензію на здійснення діяльності у якості фінансової компанії та які мають статус фінансової установи.

Закон «Про фінансовий лізинг» визначив основні ознаки фінансового лізингу та його об'єкти, удосконалив інструмент фінансового лізингу:

- встановлено єдиний порядок регулювання відносин, пов'язаних з фінансовим лізингом, та окремих його видів та форм;
- визначено вимоги до форми договору фінансового лізингу та істотних умов договору фінансового лізингу;
- розширено поняття «лізингодавець»;
- передбачено чітке розмежування між договорами купівлі-продажу і фінансового лізингу;
- встановлено істотні умови, пов'язані з сублізингом, спрямовані на захист прав лізингодавців;
- більш чітко врегульовано відносини фінансового лізингу з фізичними особами для уникнення зловживань;
- уточнено умови переходу предмета лізингу у власність лізингоодержувача;
- введено механізм повернення предмета лізингу в безспірному порядку;
- передбачено право фізособи відмовитися від договору фінансового лізингу та умови повернення лізингоодержувачем усіх платежів;
- враховано норми законодавства, що регулюють відносини фінансового лізингу в сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;
- впроваджено механізми захисту інтересів лізингодавця у разі, якщо заборгованість лізингоодержувача є значною.

Закон «Про фінансовий лізинг» не тільки виводить лізингові послуги на якісно новий рівень, а й мінімізує частину наявних для лізингових компаній ризиків. Зокрема, можна виділити наступні удосконалення:

1. Чіткі визначення термінів «об'єкт» і «термін» фінансового лізингу, а також самого «фінансового лізингу», що унеможливить їх неоднозначне трактування в майбутньому, що створювало плутанину при розгляді спорів у судовому порядку.

2. Посилення відповідальності постачальника, як перед клієнтом, так і перед лізингодавцем. У новій версії закону постачальник несе відповідальність перед лізингоодержувачем за порушення зобов'язання щодо термінів, якості, комплектності, справності предмета договору фінансового лізингу, його доставки, заміни, безоплатного усунення недоліків, монтажу та запуску в експлуатацію тощо.

3. Підставою для набуття права власності на об'єкт лізингу є належне повне безумовне виконання лізингоодержувачем своїх зобов'язань, зокрема зі сплати лізингових та інших платежів, зі сплати неустойок тощо. Клієнт має право придбати у власність об'єкт лізингу тільки за умови повного виконання всіх умов договору.

4. На законодавчому рівні закріплено, що авансовий платіж не є залученими коштами лізингодавця. Визначено посередницькі та допоміжні послуги для лізингодавця, які відповідають підходам, закладеним НБУ в Білій книзі регулювання небанківського лізингу.

5. Функції контролю та нагляду за сферою фінансового лізингу передані Національному Банку України та іншим державним органам, які здійснюють контроль над діяльністю ринку фінансового лізингу.

Зокрема, у Законі про фінансовий лізинг [1] визначено ознаки фінансового лізингу (згідно норм ПКУ), а саме:

1) лізинг вважається фінансовим, якщо до лізингоодержувача переходять усі ризики та винагороди щодо користування об'єктом, за умови додержання однієї з ознак: - об'єкт фінансового лізингу передається на строк, протягом якого

амортизується не менше 75 % його первісної вартості, а лізингоодержувач зобов'язаний придбати об'єкт фінансового лізингу впродовж строку дії договору; - сума лізингових платежів на момент укладання договору більша або дорівнює первісній вартості об'єкта; - балансова (залишкова) вартість об'єкта на момент закінчення строку дії договору повинна становити не більше 25 % його первісної вартості; - об'єкт, виготовлений на замовлення лізингоодержувача, після закінчення дії договору не може бути використаний іншими особами;

2) строк дії лізингової угоди не може становити менше одного року.

Як бачимо, уточнена норма щодо мінімальної суми амортизованої вартості до закінчення строку дії договору (75 %).

З початку повномасштабної російської агресії проти України програму «Доступні кредити 5-7-9%» було адаптовано до викликів часу для стимулювання відновлення галузей критичної інфраструктури в умовах дії воєнного стану.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про надання фінансової державної підтримки» [2] в рамках надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва через Фонд розвитку підприємництва реалізується програма «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%», що передбачає фінансову допомогу шляхом здешевлення фінансового лізингу для підприємств малого, середнього та великого бізнесу, через державну компенсацію ставки Базової винагороди до рівня 0%, 5%, 7% або 9% річних за фінансовим лізингом у національній валюті.

Фінансова державна підтримка надається з метою:

1) розвитку підприємництва, зокрема сприяння розвитку суб'єктів підприємництва, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць та підприємств, поверненню трудових мігрантів до України (крім суб'єктів великого підприємництва);

2) фінансування суб'єктів підприємництва - сільськогосподарських товаровиробників для провадження сільськогосподарської діяльності на період воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення чи скасування;

3) фінансування суб'єктів підприємництва (крім суб'єктів підприємництва, які здійснюють виробництво та/або реалізацію зброї) для запобігання російській агресії та подолання її наслідків, зокрема для задоволення потреб Збройних Сил, інших військових формувань, утворених відповідно до закону, та/або населення, постраждалого внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану, зокрема для переміщення підприємств з територій, що наближені до зони бойових дій або розташовані в ній, у безпечні регіони України;

4) відновлення виробничих потужностей суб'єкта підприємництва, зруйнованих частково або повністю внаслідок проведення (воєнних) бойових дій.

Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва за договорами фінансового лізингу в умовах воєнного стану тепер поширюється на суб'єкти великого підприємництва [3]:

- фінансування суб'єктів підприємництва – с/г товаровиробників для провадження с/г діяльності на період воєнного стану на таких же умовах, як за програмою «Доступні кредити 5-7-9%»;
- фінансування суб'єктів підприємництва для забезпечення пасажирського та вантажного перевезення на період дії воєнного стану в Україні, компенсація винагороди за яким передбачається до рівня 0 % річних протягом воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення чи скасування, але не більше 1 року з дати договору фінансового лізингу, а після завершення цього періоду та до завершення строку договору фінансового лізингу – до рівня 5 % річних.

Окрім того зростає роль лізингу як інструменту фінансування місцевого економічного розвитку в повоєнний час зумовлена тим, що органи місцевого самоврядування, комунальні підприємства та комунальні установи через брак

коштів і високу вартість обладнання часто не в змозі своєчасно оновлювати обладнання, необхідне для їх належного функціонування. За таких умов лізинг стає найдоступнішим способом оновлення обладнання на потреби житлово-комунальних господарств, соціальної і транспортної інфраструктури тощо. Лізинг є тим фінансовим інструментом, що дає змогу муніципалітетам придбати необхідне обладнання на умовах поступової сплати коштів. Лізинг, як один зі способів інвестування, відіграє значну роль не тільки в оновленні майна територіальних громад, а й розширює попит на продукцію виробників обладнання, таким чином збільшуючи сукупний попит в економіці.

2.2. Аналіз сучасного стану ринку лізингу

Загальний обсяг фінансування фінансових компаній хоч і є низьким (на кінець 2019 року – 1,5 млрд грн), проте основне джерело його походження Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг не деталізується (88% фінансування – інші джерела) [76].

Станом на 5 листопада 2021 року [76] до Переліку юридичних осіб, які мають право надавати фінансові послуги та перебувають на обліку в Національному банку України, внесено інформацію про 984 юридичні особи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кількість юридичних осіб – лізингодавців та фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу

Показник	I кв. 2020	II кв. 2020	III кв.2020	I кв. 2021	II кв. 2021	III кв.2021
1	2	3	4	5	6	7
Кількість зареєстрованих фінансових компаній, на кінець звітнього періоду	1040	1038	1025	977	971	984
Активи фінансових компаній, на кінець звітнього періоду	172 845,2	184107,9	186 936,7	166 102,0	179863,8	190703,7
Власний капітал, на кінець звітнього періоду	28 246,1	36 312,7	31 213,5	25 859,5	27 432,3	29 695,4

Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями, за звітний період, у тому числі:	46 541,8	146330,7	187 866,4	187 761,2	232068,6	281077,3
Надання послуг з фінансового лізингу (вартість укладених договорів)	272,4	390,8	756,1	84,4	204,6	198,7

Джерело: побудовано автором на основі [76]

Кількість фінансових компаній, що мають діючі ліцензії на надання послуг з фінансового лізингу складає 504 (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Надання послуг з фінансового лізингу фінансовими компаніями та юридичними особами-лізингодавцями

Показник	I кв. 2020	II кв. 2020	III кв. 2020	I кв. 2021	II кв. 2021	III кв. 2021
1	2	3	4	5	6	7
Кількість фінансових компаній, що мають діючі ліцензії на надання послуг з фінансового лізингу, на кінець звітного періоду	463	521	531	520	502	504
Кількість зареєстрованих установ, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, на кінець звітного періоду	154	144	145	144	138	137
Кількість установ, які мають діючу ліцензію на право надання послуг з фінансового лізингу (юридичних осіб-лізингодавців), на кінець звітного періоду	110	106	104	105	99	104

Джерело: побудовано автором на основі [76]

Протягом 9 місяців 2021 року фінансовими компаніями та юридичними особами, які не мають статусу фінансових установ, але можуть згідно із законодавством надавати фінансові послуги, укладено 25746 договорів фінансового лізингу на суму 47792,69 млн. грн.

Близько 95% усіх послуг фінансового лізингу надається юридичними особами – суб'єктами господарювання, які не є фінансовими установами (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Інформація щодо вартості договорів фінансового лізингу та їх кількості, укладених юридичними особами та фінансовими компаніями

Показник	I кв. 2020	II кв. 2020	III кв. 2020	I кв. 2021	II кв. 2021	III кв. 2021
1	2	3	4	5	6	7
Вартість договорів фінансового лізингу, на кінець звітної періоду	31 470,7	26 127,7	35 812,5	39 334,4	44 958,4	47 792,7
у тому числі укладених фінансовими компаніями	1 540,3	1 840,8	2 488,8	2 603,9	2 657,7	2 701,9
у тому числі укладених юридичними особами - лізингодавцями	29 930,4	24 286,9	33 323,7	36 730,5	42 300,8	45 090,8

Джерело: побудовано автором на основі [76]

Згідно з офіційною статистикою, загальна вартість капітальних інвестицій в Україні досягла 584 млрд. грн. (близько 22,6 млрд. доларів США) у 2019 році. Лізинг забезпечив близько 5,83% цих капітальних інвестицій у 2019 році, таким чином сприяючи оновленню і розвитку підприємств, які його залучили. В 2018 році лізинг забезпечив 6,52% капітальних інвестицій.

На кінець 2019 року було 630 установ, які мали право надавати послуги фінансового лізингу в Україні. Ця кількість включала 78 банків, 439 фінансових компаній та 113 так званих юридичних осіб – лізингодавців (далі ЮОЛ).

Станом на 1 січня 2020 року вартість діючих договорів фінансового лізингу становила 38 997 млн. грн. (близько 1 651 млн. дол. США). Найактивнішою групою на лізинговому ринку є ЮОЛ. Вони складають лише 18% усіх установ, що мають ліцензію на діяльність на цьому ринку, але генерують 71% від загальної вартості лізингового портфеля.

Фінансові компанії за кількістю становлять 71% від загальної кількості ліцензіатів на ведення лізингового бізнесу. Але вони тримають лише близько 3% загальної вартості портфеля. Ще 26% знаходиться в руках банків. Обидві ці групи учасників ринку не розглядають лізингову діяльність в якості основного бізнесу.

Найбільш активним гравцями на вітчизняному ринку лізингу є компанії, що входять до Асоціації "Українське об'єднання лізингодавців", і саме вони генерують 80% нового бізнесу в лізингу.

Історичні дані про лізингові послуги, що надаються лізинговими і фінансовими компаніями, показують, що лізинговий портфель хоча все ще падав у 2017 році (внаслідок кризи 2014-2015 років), почав зростати в 2018 році (на 11%), і динаміка зростання надалі прискорилося до 15% в 2019 році.

За підсумками 2 місяців 2022 року спостерігалось суттєве зменшення обсягу наданих фінансових послуг фінансовими компаніями за видами послуг (Рис.2.1).

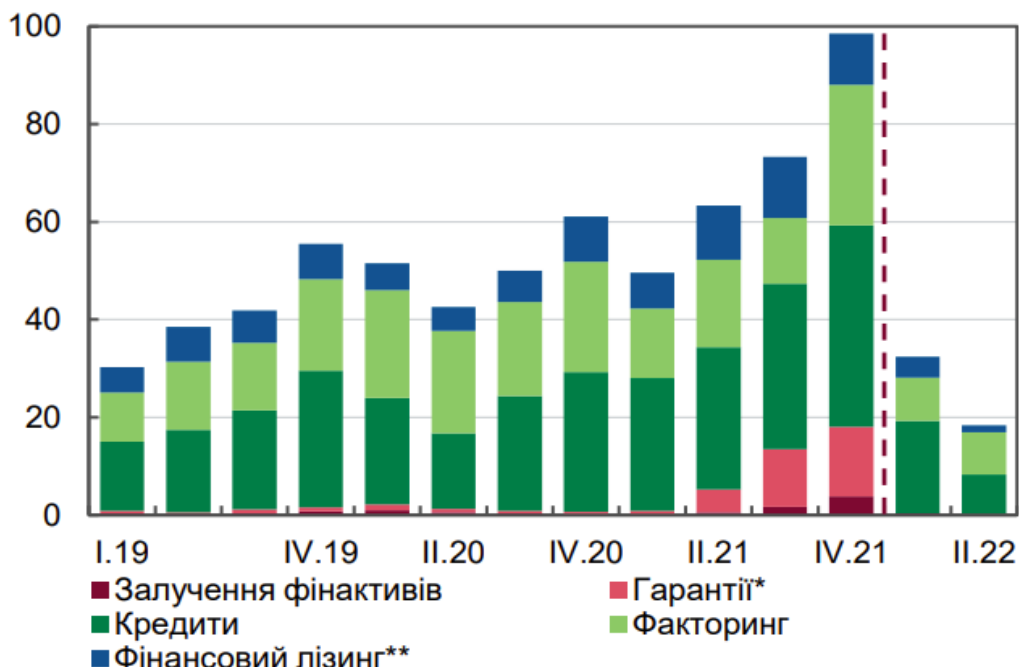

Рис.2.1. Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями за видами послуг (за квартал), млрд грн. [75]

Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями за видами послуг, представлено на рис. 2.2.

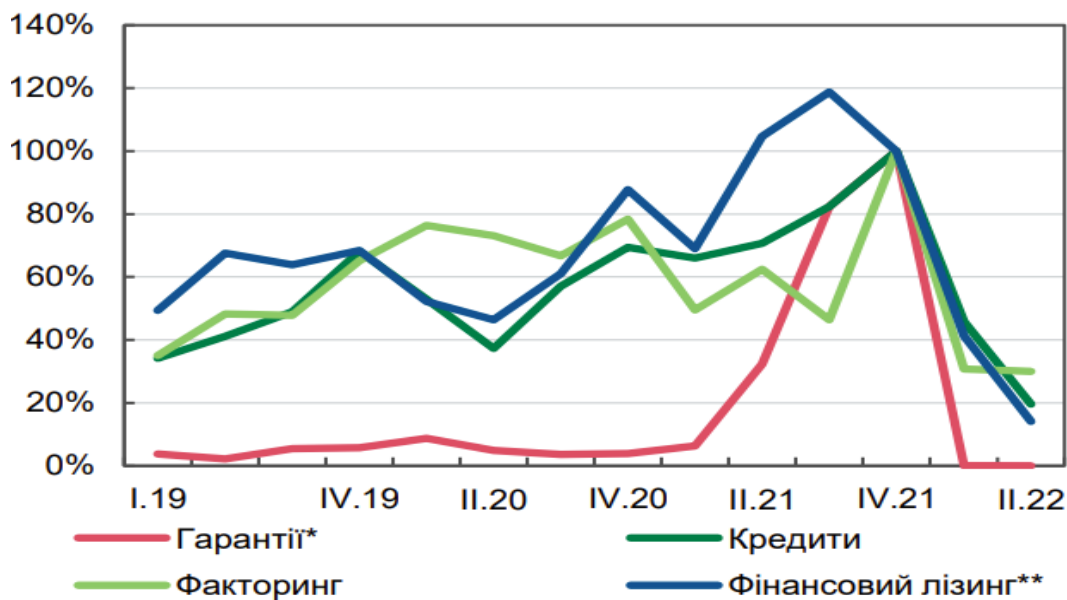

Рис. 2.2. Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями за видами послуг, IV кв. 2021 року = 100% [75].

Станом на 30 вересня 2020 р. вартість договорів фінансового лізингу складає 35,8 млрд грн та має тенденцію до збільшення впродовж аналізованого періоду. За три квартали 2020 р. було укладено на 26,9 % договорів більше ніж за весь 2017 р., проте на 36,5 % менше, ніж за 2019 р. Якщо проаналізувати тенденцію поквартально, то можна відмітити незначний спад активності на ринку фінансового лізингу стосовно кількості контрактацій. Так, в середньому за один квартал 2019 р. укладалося 3872 угоди загальною вартістю 6,6 млрд грн, а за один квартал 2020 р. – 3278 угод загальною вартістю в середньому 5,8 млрд грн. Тобто, кількість контрактацій зменшилася на 15,3 %. Середня вартість однієї угоди впродовж 2019-2020 рр. практично не змінилася і становила 0,2 млрд грн. Така тенденція, очевидно, є наслідком пандемії Covid-19 та впровадження жорстких карантинних заходів з початку 2020 р.

Вартість договорів фінансового лізингу за галузями представлена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Вартість договорів фінансового лізингу за галузями, млн. грн.

Назва галузі	Станом на 30.09.2017	Станом на 30.09.2021	Темпи приросту (30.09.2017/ 30.09.2021)

			Абсолютний	%
будівництво	1 082,7	2 714,2	1631,5	150,68
добувна промисловість	1 225,0	675,1	-549,9	-44,88
легка промисловість	16,9	33,8	16,9	100,00
машинобудування	278,9	147,9	-131,0	-47,12
металургія	80,1	623,1	543,0	677,90
сільське господарство	5 920,9	12 950,7	7029,8	118,72
сфера послуг	1 151,4	5 932,5	145,9	415,24
транспорт	7 609,5	5 562,0	-2047,5	-26,90
харчова промисловість	310,9	1 079,8	768,9	247,31
хімічна промисловість	147,1	201,4	54,3	36,91
медичне обслуговування	18,1	115,5	97,4	538,12
комп'ютерна і телекомунікаційна сфера	3,5	425,3	421,8	12051,42
переробна промисловість	39,9	1 028,4	988,5	2477,44
Інше	5 062,2	16 303,1	11240,9	222,05
<i>Всього</i>	22 947,1	47 792,8	24845,7	108,27

Джерело: побудовано автором на основі [76]

За підсумками 9 місяців 2021 року найбільшими споживачами лізингових послуг є:

- транспортна галузь, вартість договорів становить 5 562,0 млн. грн., (станом на 30.09.2017 – 7 609,5 млн. грн., спад на 26,9% (2047,5млн. грн.));

- сільське господарство, вартість договорів становить 12 950,7 млн. грн. (станом на 30.09.2017 –5 920,9 млн. грн., зростання на 118,72% (7029,8 млн. грн.));

- добувна промисловість, вартість договорів становить 675,1 млн. грн. (станом на 30.09.2017 – 1 225 млн. грн., спад на 44,88% (549,9 млн. грн.));

- сфера послуг, вартість договорів становить 5 932,5 млн. грн. (станом на 30.09.2017 –1 151,4 млн. грн., ріст на 415,24% (145,9 млн. грн.));

- будівництво, вартість договорів становить 2 714,2 млн. грн. (станом на 30.09.2017 –1 082,7 млн. грн., зростання на 150,68% (1631,5млн. грн.)) [76].

Український ринок лізингу традиційно найбільше орієнтується на лізинг транспортних засобів. Вартість цього виду активів становила 63% лізингового портфеля на кінець 2019 року. Сільськогосподарська техніка також має помітну частку в портфелі – 18,5%. Ці дві групи сформували понад 80% лізингового портфеля в Україні. Обсяг договорів фінансового лізингу за обладнанням зображено на рис. 2.3.

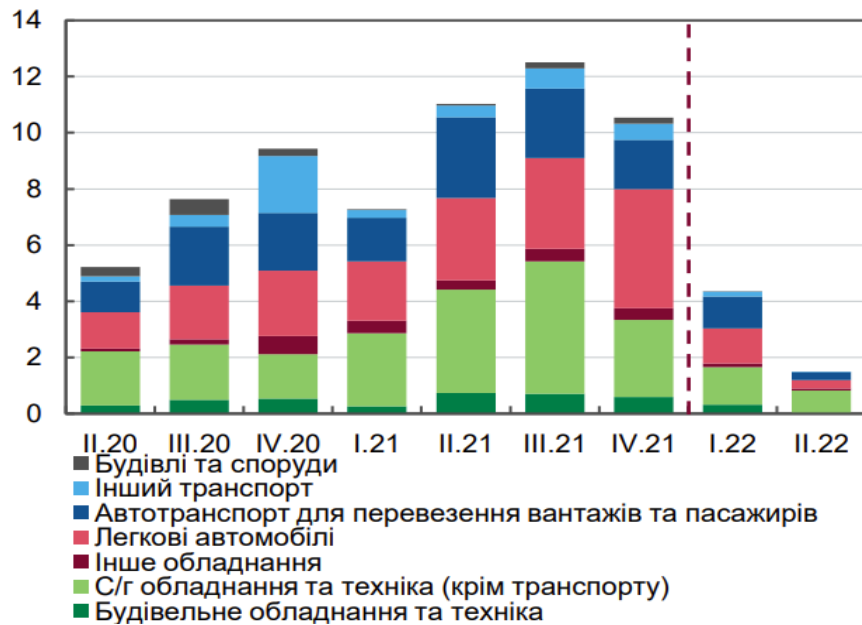

Рис. 2.3. Обсяг договорів фінансового лізингу за обладнанням [75].

Як видно з рис.2.3 лізинг с/г обладнання та техніки переважав в усіх періодах. Не стали виключенням і перші два квартали 2022 р., хоча у зв'язку із початком повномасштабного вторгнення їхні обсягу суттєво знизилися.

Крім транспорту та агротехніки та обладнання, лізинговий портфель включає такі види активів: нерухомість (6,5%), будівельне обладнання (4%) та промислове обладнання (2,7%). Значних змін в структурі активів лізингового портфеля в Україні за останні пару років не спостерігалось.

Найбільша кількість наданих в лізинг транспортних засобів - це легкові автомобілі. За останніми даними, зібраними Українським об'єднанням лізингодавців серед своїх членів, ця група становила близько 83% усіх транспортних засобів, зареєстрованих лізинговими компаніями протягом першого півріччя 2020 року.

Ще 8% складали вантажівки, легкі комерційні автомобілі (LCV) мали близько 5%. Інші типи транспортних засобів мали частку менше 5%.

Щонайменше 13% всіх легкових автомобілів, що реєструвались в Україні загалом, були профінансовані через лізинг, а також щонайменше 11,4% легких комерційних авто.

Структура лізингового портфеля за галузями на кінець 2019 року показує, що транспорт (23%) та сільське господарство (20%) є найпоширенішими галузями, які використовують послуги лізингу в Україні. На ці дві галузі разом припадає 43% лізингового портфеля.

Все ще присутніми, але з набагато меншою часткою, є сфера послуг (7%), будівництво (4%), харчова промисловість (4%), видобувна промисловість (3%), переробка (2%), металургія (2%).

Така концентрація лізингу в транспорті та сільському господарстві не відповідає структурі економіки загалом і є індикативною щодо того, що лізинговий ринок має великий потенціал для зростання та диверсифікації

Крім того, простежується тенденція зміни тривалості лізингових угод в напрямку зростання частки довгострокових договорів фінансової оренди. Зокрема, якщо у 2017-2018 рр. частка договорів оренди, укладених за період на строк більше 10 років становила менше 1%, то у 2019 р. вона зросла до 4,2%, а за I-III квартали 2020 р. – до 5,4%. Натомість, частка договорів тривалістю від 2 до 5 років, які є домінуючими у загальному портфелі лізингових угод, поступово зменшується (із 78,3% у 2017 р. до 59,1% за три квартали 2020 р.). Що стосується активності учасників ринку фінансового лізингу в Україні, то тут домінуючими за обсягами є ЮОЛ. Незважаючи на те, що фінансові компанії по кількості перевищують ЮОЛ більше ніж у п'ять разів, вони забезпечують реалізацію лише 6,9% вартості лізингового портфеля (станом на кінець III-го кварталу 2020 р.). Це попри те, що за даними Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців» [74] з початку 2020 р. 35 ЮОЛ не уклали жодного договору фінансового лізингу.

Джерела фінансування лізингових операцій за 2017 р., що здійснені юридичними особами – лізингодавцями та фінансовими компаніями, наведені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Розподіл джерел фінансування лізингових операцій за 2021 р. млн. грн.

Джерела фінансування	Юр. особи	Частка, %	Фін. компанії	Частка,%
Авансовий платіж	3 707,8	37,25	27,1	18,91
Власний капітал	1 884,5	18,93	29,2	20,38
Кредити банків	3 587,4	36,04	31,5	21,99
Комерційні кредити постачальників	27,5	0,27	35,7	24,92
Випуск цінних паперів	1,5	0,01	0,0	0,0
Кошти міжнародних фінансових організацій	312,4	3,14	0,0	0,0
Кошти державного та місцевих бюджетів	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші джерела	432,4	4,34	19,8	13,82
Всього	9 953,4	100	143,21	100

Джерело: побудовано автором на основі [76]

За 9 місяців 2021 рік загальний обсяг джерел фінансування юридичних осіб – лізингодавців та фінансових компаній становить 10096,61 млн.грн., що на 4089,61 млн. грн. більше порівняно з відповідним 2017 року.

У структурі джерел фінансування лізингових операцій юридичних осіб – лізингодавців найбільшу частку займає авансовий платіж (37,25 %) та банківський кредит (36,04 %).

Отже, у II кварталі 2022 року структура сектору надавачів небанківських фінансових послуг змінилася. Від початку повномасштабного російського вторгнення і до кінця II кварталу не зареєстровано жодної нової фінансової установи. Водночас із Реєстру було вилучено в тому числі дві фінансові компанії ЮО(юридичні особи)-лізингодавці. Ці установи не мали діючих ліцензій. Трьом фінансовим компаніям частково анульовано ліцензії, а ще одній тимчасово зупинено ліцензії до усунення виявлених порушень. Зважаючи на продовження активних бойових дій та втрати економіки від військової агресії, обсяги активів

знизилися в усіх категорій фінансових установ, крім страховиків. Частка НБФУ в загальних активах фінансового сектору, нагляд за якими здійснює НБУ, скоротилася до 11.8%. Водночас слід зазначити, що український ринок лізингу має великий потенціал і на ньому успішно створюються передумови для бурхливого розвитку вже в найближчому майбутньому.

2.3. Фінансовий лізинг як джерело фінансування діяльності компаній

За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату.

Для України фінансовий лізинг знаходиться на стадії становлення і розповсюдження та має складний і суперечливий характер. Порівняно з іншими країнами в Україні рівень фінансового лізингу в економіці, не перевищує 3-5%, в той час як в Європі – 40%, в Азії – 80%, США – 50% [75].

Фінансовий лізинг є досить актуальним інструмент як джерело інвестування для вітчизняних підприємств:

- 1) українська економіка характеризується високим ступенем зношеності основних засобів;
- 2) країна потребуватиме значних коштів на відбудову та оновлення основних засобів, що були зруйновані під час військових дій;
- 3) в країні є недостатньо розвинутим сектор малих та середніх підприємств, насамперед через ускладнений доступ до фінансування;
- 4) великий потенційний попит на послуги фінансового лізингу.

Лізингова діяльність є перспективним видом бізнесу оскільки [50;75] світовий досвід показує, що на частку лізингу в нових інвестиціях на устаткування припадає 15 - 20%.

З проведеного НБУ огляд ринку фінансового лізингу та аналізу його сегментації [76]:

- у загальній вартості укладених договорів зросла до 6,1% частка фінансових компаній-лізингодавців, до 2017 року майже 100% загальної вартості договорів фінансового лізингу концентрували юридичні особи – лізингодавці;
- більшість зареєстрованих компаній із ліцензією на надання послуг фінансового лізингу не здійснюють діяльність у цій сфері. 93,4% послуг фінансового лізингу надано двадцятьма найбільшими юридичними особами-лізингодавцями;
- переважними предметами лізингу є транспорт – 23% (у 2018 р. – 27%); сільськогосподарське та промислове обладнання – 20% (у 2018 р. – 21%);
- більшість договорів фінансового лізингу укладаються на строк від 2 до 5 років.

Вартість договорів фінансового лізингу в 2020 р. та 2021 р. за обладнанням представлено в Табл.2.6

Таблиця 2.6

Вартість договорів фінансового лізингу за обладнанням та транспортом

Обладнання та транспорт	Вартість договорів, млн.грн.	Питома вага в загальному обсягу, %	Вартість договорів, млн.грн.		Питома вага в загальному обсягу, %	
			ІІ квартал 2020 р.		ІІІ квартал 2021 р.	
Будівельне обладнання та техніка	1 446,7	6,01	1 767,9	3,94		
Обладнання для харчової переробки	0,3	0,0	19,5	0,04		
Медичне обладнання	90,0	0,38	89,8	0,20		
Поліграфічне обладнання	18,2	0,07	1,1	0,0		
Сільськогосподарське обладнання та техніка (крім транспорту)	7 150,2	29,75	12 716,6	28,31		
Комп'ютерне та телекомунікаційне обладнання	25,7	0,10	27,2	0,06		
Банківське обладнання	2,7	0,0	0,0	0,0		
Торговельне обладнання	1,0	0,0	0,0	0,0		
Промислове обладнання	230,0	0,95	768,1	1,70		
Інше обладнання	784,5	3,26	1 162,7	2,59		
Легкові автомобілі (до 4 пасажиромісць)	4 629,7	19,26	7 511,7	16,72		

Автомобільний транспорт для пасажироперевезень (більше 4 пасажиромісць)	1 576,4	6,55	7 643,2	17,02
Автомобільний транспорт для вантажоперевезень, споряджена маса якого менше або дорівнює 3,5 т	750,3	3,12	2 165,4	4,82
Автомобільний транспорт для вантажоперевезень, споряджена маса якого більше 3,5 т	2 417,7	10,06	7 353,6	16,37
Водний транспорт	2,3	0,00	122,1	0,27
Залізничний транспорт	4 556,3	18,96	2 990,3	6,65
Авіатранспорт	0,0	0,0	0,0	0,0
Інший транспорт	361,9	1,50	580,9	1,29
Всього	24043,9	100,0	44920,1	100,0

Джерело: побудовано автором на основі [76]

Як видно з даних Таблиці 2.6 загальний обсяг угод по фінансовому лізингу зріс до 44920,1 млн. грн. у III кварталі 2021 р., що означає зростання на 86,82%. Найбільшу питому вагу зберігає сільськогосподарське обладнання та техніка (крім транспорту), хоча в порівнянні з II кварталом 2020 р. в III кварталі 2021 року дещо змінилися пріоритети підприємців щодо обладнання у лізинг:

- залізничний транспорт, вартість договорів в II кварталі 2020 р. становила 4 556,3 млн. грн., питома вага 18,96% (станом на 30.09.2021 вартість договорів зменшилася до 2 990,3 млн. грн. і, відповідно, відбулося зменшення питомої ваги до 6,65%);

- легкові автомобілі (до 4 пасажиромісць), вартість договорів в II кварталі 2020 р. становила 4 629,7 млн. грн., питома вага 19,26% (станом на 30.09.2021 вартість договорів 7 511,7 млн. грн., а питома вага знизилася до 16,72%);

- будівельне обладнання та техніка, вартість договорів в II кварталі 2020 р. становила 1 446,7млн. грн., питома вага 6,01% (станом на 30.09.2021 – 1 767,9 млн. грн., а питома вага знизилася до 3,94%);

- автомобільний транспорт для пасажироперевезень (більше 4 пасажиромісць), вартість договорів в II кварталі 2020 р. становила 1 576,4 млн. грн., питома вага 6,55% (станом на 30.09.2021 вартість договорів збільшилася до 7 643,2 млн. грн. і, відповідно, відбулося суттєве збільшення питомої ваги до 16,72%);

- автомобільний транспорт для вантажоперевезень, споряджена маса якого більше 3,5 т, вартість договорів в II кварталі 2020 р. становила 2 417,7 млн. грн., питома вага 10,06% (станом на 30.09.2021 вартість договорів зросла до 7 353,6 млн. грн. і, відповідно, питома вага також зросла до 16,37%).

Розподіл вартості договорів фінансового лізингу за терміном їх дії зображено на рис. 2.4.

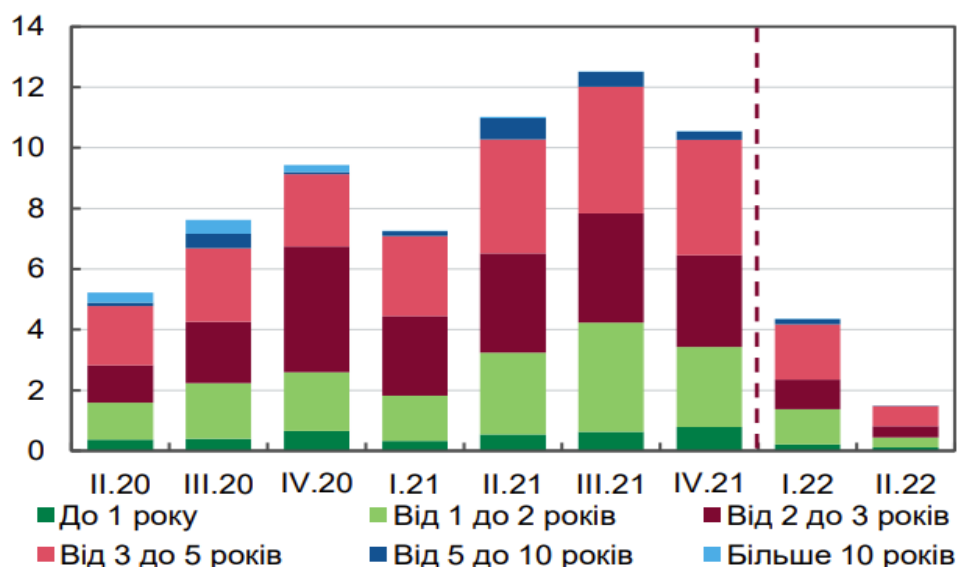

Рис. 2.4. Розподіл вартості договорів фінансового лізингу за терміном їх дії, млрд. грн. [76]

Станом на другий квартал 2022 р. спостерігається тенденція зменшення частки довгострокових договорів лізингу.

Вартість договорів, термін дії яких більше 5 або дорівнює 10 рокам порівняно з аналогічною датою минулого року, зменшилась на 11 % (655,3 млн. грн.), договори з терміном дії більше 10 років зменшились на 33,8 % (437,5 млн. грн.).

Вартість договорів фінансового лізингу строком до 2 років показали ріст на 30,5% (1 075,8 млн. грн.), строком від 2 до 5 років зменшилась на 20,3 % (3 153,1 млн. грн.).

Протягом останніх кількох років активності компаній, які надають послуги фінансового лізингу в Україні повільно зростає. Так за період з 2018р по 2020 р. фінансові компанії збільшили фінансування з 1 млрд.грн. до 2 млрд.грн. у 2020 р., юридичні особи-лізингодавці з 22 млрд.грн. до 25 млрд. грн.

Активізація ринку фінансового лізингу в Україні можлива завдяки відновленню економічної активності, відкладеному попиту та популяризації переваг цієї форми фінансування капітальних інвестицій на ринку фінансових послуг. Для цього на етапі становлення лізингових стосунків необхідно, на наш погляд, розробити методи їх підтримки, доповнивши діючі економіко-правові умови реалізації лізингових стосунків наступними заходами:

- звільненням господарюючих суб'єктів – лізингодавців від сплати частини податку на прибуток, що отримується ними від реалізації договорів інноваційного лізингу;
- пільгуванням прибутку банків і інших кредитних установ, що отримується від надання кредитів для реалізації операцій інноваційного лізингу;
- звільненням господарюючих суб'єктів – лізингодавців від сплати податку на додану вартість при придбанні майна, що є об'єктом інноваційного лізингу;
- створенням можливостей використання лізингового майна в якості об'єктів застави, розвитком ринку цінних паперів;
- притягнення засобів, що випускаються з метою інвестування, в об'єкти інноваційного лізингу.

Отже, фінансовий лізинг є альтернативною формою фінансування, в якій поєдналися орендні відносини, елементи кредитування і фінансування. Активне впровадження лізингових операцій може дати поштовх розвитку малого та середнього бізнесу, оновленню основних фондів та матеріальної бази підприємств, індустріалізації підприємств. Українські підприємства повинні розглядати фінансовий лізинг як спосіб залучення капіталу, який дає змогу модернізувати виробництво й адаптувати його до вимог ринку. Під час застосування фінансового лізингу для оновлення основних засобів відбудеться збільшення виробничих потужностей суб'єктів господарювання і виникає змога виготовлення якісної конкурентоспроможної продукції, збільшення прибутку та податкових надходжень до бюджетів різних рівнів.

Оскільки операції фінансового лізингу є дієвим і реальним способом фінансування виробництва, тому на сьогоднішній день фінансовий лізинг є

перспективним фінансовим інструментом, що здатний ефективно розвивати виробництво. В Україні протягом останніх років ринок фінансового лізингу постійно зростає та поки залишається досить невеликим, особливо у порівняно з європейськими країнами. Лідерами ринку фінансового лізингу в світі є Великобританія, Китай, Японія, Німеччина та Франція. Практика регулювання цього ринку різна та визначається зрілістю самого ринку, рівнем властивих ризиків та доступністю інструментів зниження цих ризиків.

РОЗДІЛ 3

МОЖЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ПРОГРАМ ЛІЗИНГОВОГО ФІНАНСУВАННЯ НА РИНКУ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід застосування фінансового лізингу

В умовах глобалізаційних процесів особливого значення набувають фактори підвищення конкурентоспроможності країн на світовому ринку. Основним з них є інноваційна активність підприємств, яка характеризується обсягом наукових досліджень і розробок, швидкістю та ефективністю впровадження нових видів продукції і технологій. Важливу роль у процесі забезпечення розвитку інноваційної діяльності відіграють фінансові ресурси. З огляду на це, розвинені країни створюють сприятливі умови для заохочення компаній до інноваційної діяльності. Згідно з даними, представленими Корнельським університетом, бізнес-школою INSEAD та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, у 2020 році Швейцарія всьоме була визнана найбільш інноваційною країною. До першої п'ятірки також увійшли Швеція, США, Великобританія та Нідерланди. Україна зайняла 45 позицію в загальному рейтингу “Глобальний інноваційний індекс 2020” та набрала 37,4 балів зі 100, піднявшись на дві сходинки рейтингу у порівнянні з 2019 роком, але так і не досягла результатів 2018 року, коли знаходилась на 43 місці [67]. Для вдосконалення стимулювання інноваційної діяльності в Україні пріоритетним нині є завдання визначення можливостей більш повного й ефективного використання всіх можливих, у тому числі й нетрадиційних (альтернативних), джерел фінансування інновацій.

У розвинених країнах лізингові відносини набули найбільшого поширення на початку 1980-х років. Вони були визначені, особливо в контексті підтримки та розвитку малих і середніх підприємств, як нова, специфічна, додаткова перспективна система фінансування, що включає в себе лізингові відносини, відносини кредитного фінансування під заставу та відносини облігаційної позики. Згідно з дослідженнями, лізинг став основним джерелом фінансування для понад 47% малих і середніх підприємств у розвинених країнах.

Leaseurope Index [80]— це дослідження, що відстежує ключові показники ефективності вибірки європейських орендодавців.

Дослідження, де розраховуються, як середньозважені співвідношення, так і медіанні співвідношення, містить звіти про фінансові коефіцієнти з розбивкою за чотирма типами активів:

- обладнання,
- нерухомість,
- легковий транспорт,
- комерційний транспорт.

Середньозважені коефіцієнти враховують розмір компаній, тому більші компанії роблять більший внесок у підсумкову вартість, ніж менші, але на них можуть сильно впливати надзвичайно позитивні або негативні значення (outliers). Медіанний коефіцієнт відображає вартість середньої або "типової" компанії, тому на нього не впливають ці значення. Однак він не враховує розмір компанії, а лише кількість компаній. Врахування обох цих показників дає кращу картину ринкових тенденцій.

Медіанний коефіцієнт прибутковості лізингу за видами активів, 2017 - 2021 рр. представлено на Рис.3.1.

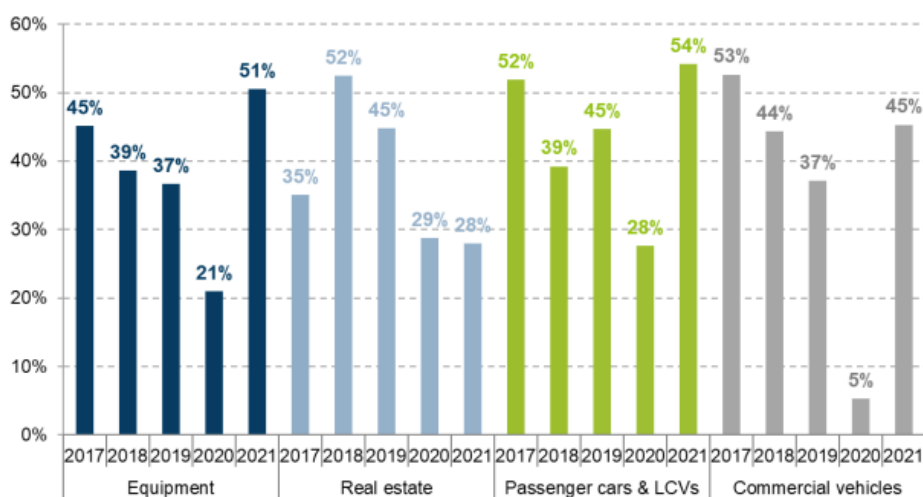

Рис.3.1. Медіанний коефіцієнт прибутковості лізингу за видами активів, 2017 - 2021 рр. [80].

Як видно з Рис.3.1. у 2021 році порівняно з 2020 роком покращилися показники прибутковості всіх категорій активів, крім нерухомості. Найбільш прибутковим сегментом лізингу в 2021 р. в Європейському Союзі є легковий транспорт і обладнання: комерційні транспортні засоби показали найкращі показники, при цьому прибутковість піднялася з найнижчого рівня за всю історію індексу в 5% у 2020 р. до 45% у 2021 р. [80].

Медіанний коефіцієнт витрати/дохід за типом активу європейських лізингових компаній за період 2017 - 2021 рр. представлено на Рис.3.2.

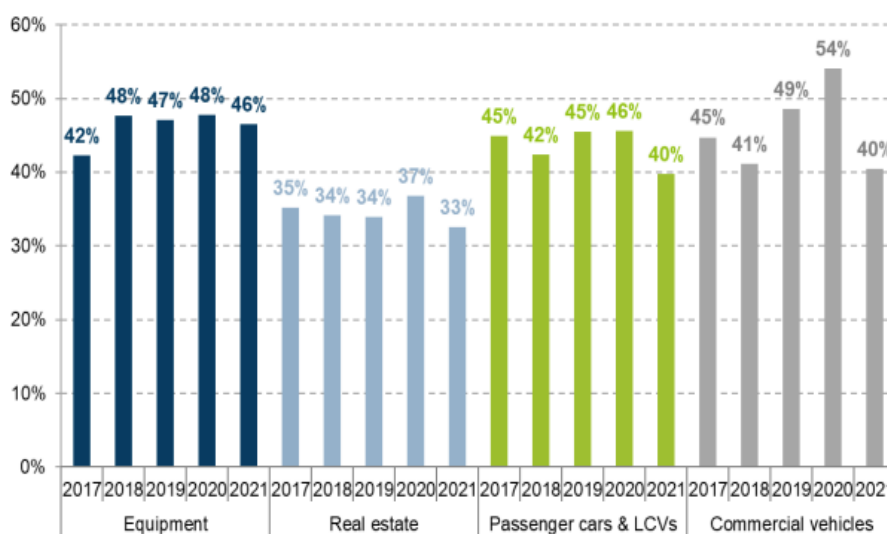

Рис.3.2. Медіанний коефіцієнт витрати/дохід за типом активу, 2017 - 2021 рр. [80].

Як можна спостерігати за даними, що представлені на Рис.3.2, у 2021 р. співвідношення витрати/дохід покращилися в усіх категоріях активів, особливо в автомобільному секторі. Зменшити рівень витрат порівняно з доходами вдалося як в секторі легкових автомобілів, так і в секторі комерційних автомобілів: від 46% і 54% відповідно до приблизно 40% кожен. У меншій мірі покращився рівень витрат порівняно з доходами в секторі лізингу обладнання (на 2 процентні пункти, з 48% у 2020 р. до 46% у 2021 р.)

Лідерами ринку фінансового лізингу в світі є Великобританія, Китай, Японія, Німеччина та Франція. В цих країнах майже третина інвестицій в основні

засоби здійснюється через лізинг, тоді як в Україні цей показник останніми роками коливається в межах 3–4%, а у 2015 році він впав значно нижче 3% [77].

Найбільший ринок лізингу залишається в США, де він оцінюється в 330 мільярдів доларів США. У 2017 році в американському портфелі переважало ІТ та офісне обладнання (31%) і транспорт (26%), далі йшло сільськогосподарське обладнання (10%), будівництво (9%), промислове обладнання (5%) і медичне обладнання (4%). Можливості лізингу широко використовуються для управління майном муніципальних і місцевих органів влади в США (придбання нового обладнання та відновлення земельних ділянок). У багатьох муніципалітетах створені окремі офіси, які займаються цими питаннями. Інноваційним прикладом використання лізингу в поєднанні з іншими інструментами є місто Санта-Крус, штат Каліфорнія. У 2016 році місто Санта-Крус випустило облігації "лізингових надходжень" для фінансування проекту з будівництва оптоволоконної мережі. Лізингові платежі, які місто отримає після встановлення та передачі оптоволоконної мережі в користування орендарям - приватним інтернет-провайдерам, стали джерелом виплати відсоткового доходу та погашення облігацій.

На другому місці — Китай зі зростанням обсягів нового бізнесу на 61,9% у 2013–2017 роках до 206 млрд дол. США. Такий сплеск розвитку сфери лізингу став можливим у Китаї завдяки участі уряду. У 12-му п'ятирічному плані (2011–2015 роки) лізинг було визначено одним із найважливіших чинників економічного зростання. У серпні 2013 року для продажу та зворотного лізингу запроваджено вигідні ставки ПДВ.

Велика Британія та Німеччина посіли третє й четверте місця у світі відповідно із часткою 42% від усього європейського ринку у 2016 році. У Великобританії найпоширенішими є три види лізингових операцій: фінансовий, оперативний лізинг та оренда з опцією купівлі (англ. hire purchase contract) — вони передбачають придбання орендарем права власності на актив після виконання визначених контрактом умов. Водночас будь-яка лізингова угода за британським законодавством не може передбачати права лізингоодержувача на

купівлю активу, що є предметом лізингу. У країні функціонують два галузеві об'єднання — Британська асоціація оренди та лізингу автотранспорту (англ. British Vehicle Rental and Leasing Association) й Асоціація фінансів і лізингу (англ. Finance and Leasing Association). Лізингові компанії, що є членами останньої, «контролюють» понад 92% всього британського лізингового ринку.

У Німеччині діють понад 2000 лізингових компаній, однак, незважаючи на це, рівень концентрації лізингового бізнесу досить високий. Так, семи лізингодавцям, кожен із яких, по суті, є групою лізингових компаній, належить майже 62% вартості всіх нових лізингових угод. Компанія LBBW Leasing спеціалізується на великих лізингових угодах, предметами яких є обладнання й автотранспорт; МКВ/ММV займається лізингом обладнання для малого та середнього бізнесу; LHI спеціалізується на лізинговій нерухомості.

Японія посідає друге місце в Азії та п'яте місце у світі з обсягом ринку лізингових послуг 43,16 млрд дол. США. Серед обсягів лізингових операцій значна частина належить тим, у яких задіяні місцеві органи влади як лізингодавці або лізингоодержувачі.

Лізингові операції, згідно із законодавством Франції, вирізняються за такими трьома основними критеріями:

- лізинг з опцією викупу активу чи без опціону викупу;
- лізинг обладнання чи нерухомості;
- лізинг для виробничих чи приватних цілей.

Угоди з опцією викупу активу за залишковою вартістю (фр. *credit-bail*) належать до фінансового лізингу. Лізингову операцію можна вважати фінансовим лізингом лише за таких умов: лізингодавець купує обладнання у третьої сторони до моменту його передання лізингоодержувачу; лізингодавець надає лізингоодержувачу право на викуп активу (предмета лізингу) за заздалегідь узгодженою ціною, що враховує суму лізингових платежів, які мають бути сплачені за лізинговою угодою; лізингоодержувач використовує предмет лізингу для виробництва або комерційної діяльності.

Процедура і вимоги для лізингових компаній для отримання одного з основних фінансових продуктів Європейського інвестиційного банку викладені в оновленому інформаційному бюлетені, який Leaseurope та ЄІБ спільно підготували в 2015 р. [80]. Так, кошти ЄІБ можуть бути використані для фінансування практично в усіх секторах економіки, з невеликою кількістю винятків, таких як сектор нерухомості, виробництво зброї, азартні ігри тощо. Підприємствами малого та середнього бізнесу (МСП) визнаються самостійні малі і середні підприємства з чисельністю працівників менше 250 осіб (з повним робочим днем) на момент подання пропозиції про розміщення коштів ЄІБ. Мінімальний розмір позики ЄІБ для малого та середнього бізнесу становить, як правило, 50 млн євро.

Відбір фінансових посередників включає аналіз їхньої стратегії розвитку МСП, готовність рекламувати співпрацю з ЄІБ та пропозицію значного обсягу фінансових вигод для МСП. ЄІБ фінансує оперативний та фінансовий лізинг, а також лізинг споживчих товарів. Лізингові компанії повинні дотримуватися звичайних вимог ЄІБ щодо звітності за кредитами для малих та середніх підприємств і, зокрема, зобов'язань щодо повного інформування кінцевого бенефіціара про виплату економічних вигод, повідомляючи про свій додатковий внесок у фінансування МСП.

Виходячи з практики зарубіжних країн, а також специфіки фінансового лізингу, необхідно врегулювати лізингову діяльність як вид господарської діяльності, що здійснюється суб'єктами ринку фінансових послуг, з урахуванням загальних положень Цивільного кодексу України. Таке регулювання має передбачати диференціацію лізингу за наявністю фінансово-правового аспекту (як виду фінансових послуг), зокрема шляхом відокремлення фінансового лізингу від оперативного.

Отже, розглянувши сучасний стан лізингу в інших країнах, можна зробити висновок, що за державної підтримки, лізинг в Україні може стати дієвим інноваційним інструментом модернізації економіки та розвитку вітчизняного виробництва.

3.2. Напрямки розвитку фінансового лізингу в Україні

Лізинг є недостатньо апробованим для України інструментом залучення капіталу. Однак потреба в його застосуванні стоїть дуже гостро як у приватному, так і в публічному секторах. За певних умов лізинг в Україні може стати дієвим інструментом модернізації економіки й розвитку вітчизняного виробництва. Хоч в Україні зареєстровано досить багато суб'єктів господарювання, які мають ліцензії на надання послуг фінансового лізингу (104 на кінець 2021 року), ринок цих послуг розвивається поки надто повільно.

В Україні були створені державні компанії для сприяння лізинговій діяльності. Так, у 2011 році було створено ПАТ "Укрсвітлолізинг", яке мало займатися лізингом світлодіодних систем, що дало б змогу комунальним службам перейти на високоефективні системи освітлення, зменшити споживання електроенергії на освітлення бюджетних, комунальних та державних організацій і підприємств, а також сприяти реалізації державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів шляхом стимулювання виробництва та впровадження сучасних світлодіодних систем освітлення та комплексного обладнання, передачі їх у лізинг, організації сервісного обслуговування. На момент створення компанії ідея була прогресивна, але компанія й досі залишається на етапі створення (на основі аналізу сайту).

В кінці 2021 року Фондом розвитку підприємництва було запущено програму доступного фінансового лізингу для бізнесу і підписано угоди з лізинговими компаніями: ТОВ «ОТП Лізинг», ТОВ «УЛФ-Фінанс» і ТОВ «Бест Лізинг» - для участі у державній програмі «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%».

Держпрограму «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» запроваджено для спрощення доступу мікро, малого і середнього бізнесу до фінансового лізингу, а також розширення альтернативних джерел фінансування інвестицій малого та середнього бізнесу в Україні. (Мікро підприємства – це підприємства з річним

доходом до 2 млн євро в еквіваленті. Малі підприємства - це підприємства з річним доходом до 10 млн євро в еквіваленті. Середні підприємства це підприємства з річним доходом до 20 млн євро в еквіваленті).

Основними перевагами цієї програми є:

- відсутність необхідності внесення застави,
- менший розмір власного внеску підприємства,
- більш оперативний розгляд лізингової заявки та оформлення договору.

Мікро-, малі і середні підприємства (ММСП) не підпадають під обмеження щодо надання державної підтримки, визначені статтею 13 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємства», а саме:

- не є кредитною організацією, страховою організацією, інвестиційним фондом, недержавним пенсійним фондом, професійним учасником ринку цінних паперів, ломбардом;
- не є нерезидентом України, за винятком випадків, передбачених міжнародними договорами України;
- не здійснює виробництво та/або реалізацію зброї, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, обмін валют;
- не здійснює надання в оренду нерухомого майна, що є одним з основних видів діяльності;
- не визнаний банкрутом або стосовно якого порушено справу про банкрутство;
- не перебуває у стадії припинення юридичної особи або припинення підприємницької діяльності фізичної особи — підприємця;
- не подав завідомо недостовірні відомості та документи під час звернення за наданням Державної підтримки;
- не має заборгованості перед бюджетом, Пенсійним фондом України, фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- не отримав державну допомогу з порушенням умов її надання або умов щодо цільового використання бюджетних коштів, що доведено в установленому порядку.

ММСП можуть отримати в лізинг транспортні засоби, машини, обладнання та навіть нерухомість для ведення господарської діяльності та прискорення розвитку бізнесу, придбання та/або модернізації основних фондів ММСП, за винятком придбання транспортних засобів (крім тих, що будуть використовуватися у підприємницькій та виробничій діяльності). Державна програма "Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%" покликана посилити інвестиційну активність малих та середніх підприємств.

Метою вищезазначеної програми є розвиток підприємництва, зокрема: сприяння розвитку МСП, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць;

Максимальна сума договорів фінансового лізингу або кредитів, укладених в рамках програми, не перевищує 50 мільйонів гривень. У таблиці 3.1 наведено умови надання державної програми "Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%".

Таблиця 3.1

Умови надання державної програми
«Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%»

Річний дохід	Ставка	Нові робочі місця
50 млн грн	5%	За умови найму 2 нових працівників протягом першого кварталу
< 50 млн грн	7%	За кожне нове робоче місце компенсаційна процентна ставка зменшується на 0,5% річних, але не нижче 5%
> 50 млн грн	9%	За кожне нове робоче місце компенсаційна процентна ставка зменшується на 0,5% річних, але не нижче 5%

Джерело: побудовано автором на основі [74]

Порівняно з банківським кредитуванням, лізинг має значний потенціал для розвитку в Україні, оскільки має певні переваги. Так, протягом усього терміну лізингу право власності на об'єкт лізингу залишається у лізингодавця і переходить до клієнта лише після повної оплати. Це значно знижує ризики таких операцій порівняно з банківськими продуктами. Лізингодавець є власником об'єкта лізингу протягом усього терміну лізингу. Право власності робить лізинг низькоризиковим видом діяльності порівняно з іншими фінансовими продуктами. Це захищає лізингодавця, дозволяє уникнути необхідності в заставі або гарантіях і, в багатьох випадках для малих і середніх підприємств, збільшує можливість отримання необхідного фінансування. Лізингові компанії також застосовують менші штрафні санкції за прострочення платежів. Аналіз практики лізингових компаній показує, що, на відміну від банківських кредитів, призупинені договори можуть бути поновлені в майбутньому, і лізингоодержувач все одно придбає необхідне йому майно.

Криза та корупція є характерними рисами усього українського бізнесу, а не лише лізингового сектору, та стримуючими факторами для розвитку. Так, компанія "АВІС-Україна" декларує коефіцієнт NPL (непрацюючих кредитів) на рівні 0,2%, а "ОТП Лізинг" - 0%. Однак іноді виникають штучні проблеми з вилученням дорогого обладнання (наприклад, перешкоди в доступі до земельної ділянки, демонтаж обладнання тощо), що призводить до судових позовів, в яких лізингодавці мають мало шансів на перемогу через високу корумпованість судів. Іншим стримуючим фактором для розвитку ринку лізингу в Україні є недостатня обізнаність щодо лізингу як інструменту фінансування з боку ММСП та державних службовців, нерозуміння того, що це інноваційний спосіб придбання обладнання, який є ключовим елементом бізнесу завдяки гнучкій схемі фінансування. Відсутність загальних знань про лізинг та лізингодавців на ринку призвела до появи "фейкових" компаній та шахрайських схем для фізичних осіб, особливо в автомобільному секторі. Основними способами передачі активу лізинговим компаніям є передача через споживачів та через вендорів. У першому випадку відбувається контакт на рівні лізингоодержувача та лізингодавця. На

сьогодні це основна схема лізингових відносин в Україні. При підході через вендорів потенційний клієнт контактує з виробником або дилером активу і отримує доступ до лізингу через них. Іншими словами, в цьому варіанті клієнт має доступ до лізингу в точці продажу активу (а не в точці фінансування).

ВИСНОВКИ

Лізинг має високий потенціал у сфері фінансування малого та середнього бізнесу. Однак в Україні він використовується недостатньо. Отже, в рамках проведеного дослідження ми отримали наступні висновки:

1. Фінансова криза 2008–2009 років спричинила серйозні проблеми для ринку фінансового лізингу як і для решти фінансового сектору. Незважаючи на певне відновлення економіки, події в Україні 2013-2014 років та девальвація гривні також мали негативний вплив – частина лізингодавців покинули ринок. Після 2015 року, з поступовим відновленням економічної активності в країні відбулось і поживлення на ринку фінансового лізингу. Тільки з 2017-2021 рр. кількість фінансових компаній, що мають ліцензію на послуги фінансового лізингу, зросла майже на 80 відсотків з 280 до 504 компаній [76].

2. На українському ринку переважно надаються послуги фінансового лізингу. Це пояснюється низьким рівнем матеріально-технічної бази українських виробників. Тому на даному етапі вони зацікавлені отримати майно у власність для подальшого використання. Оперативний лізинг в Україні пропонується здебільшого корпоративним клієнтам для задоволення потреб у володінні легковими автомобілями. Він не підлягає ліцензуванню, спеціальному регулюванню, не має спеціалізованої звітності, тому важко визначити обсяг його послуг.

3. Фактичні операції з надання фінансового лізингу дуже малі, оскільки ліцензію на лізингові послуги фінансові компанії, за часту, отримують одним пакетом з другими послугами "про всяк випадок". Що стосується юридичних осіб лізингодавців то їх кількість починаючи з 2016 року скоротилася з 268 до 104 компаній на кінець 2021 року. В той же час вони не бажають змінювати свій статус юридичної особи – лізингодавця на фінансову установу через вимогу до "виключного" виду діяльності з надання фінансових послуг, оскільки їм потрібна можливість надавати послуги оперативного лізингу [76].

4. В Україні лізинговий бізнес сконцентрований у транспортному та сільськогосподарському секторах. Одночасно, велика потреба в таких послугах

існує в сфері ІТ, медицині, дорожньому будівництві, міському транспорті, утилізації відходів та інших галузях. Є очевидний потенціал для проникнення лізингу в нові сегменти економіки завдяки ринковому попиту.

5. 13 червня 2021 р. набрав чинності Закон України «Про фінансовий лізинг» № 1201-ІХ від 04.02.2021 [1], який змінив порядок регулювання українського ринку лізингу (скорочено його називають Законом про СПЛІТ). Відповідно, Національний банк України (далі НБУ) перебрав на себе регулювання та контроль за лізинговим ринком України. Для створення сприятливих умов для розвитку лізингу Національний банк планує врегулювати та розширити джерела фінансування лізингових компаній, додатково дозволивши залучати кошти в афілійованих осіб та кошти на умовах субординованого боргу, в тому числі від фізичних та юридичних осіб, які є кваліфікованими інвесторами, та шляхом емісії боргових цінних паперів.

6. На кінець 2019 року було 630 установ, які мали право надавати послуги фінансового лізингу в Україні. Ця кількість включала 78 банків, 439 фінансових компаній та 113 так званих юридичних осіб – лізингодавців (далі ЮОЛ).

Станом на 1 січня 2020 року вартість діючих договорів фінансового лізингу становила 38 997 млн. грн. (близько 1 651 млн. дол. США). Найактивнішою групою на лізинговому ринку є ЮОЛ. Вони складають лише 18% усіх установ, що мають ліцензію на діяльність на цьому ринку, але генерують 71% від загальної вартості лізингового портфеля.

Фінансові компанії за кількістю становлять 71% від загальної кількості ліцензіатів на ведення лізингового бізнесу. Але вони тримають лише близько 3% загальної вартості портфеля. Ще 26% знаходиться в руках банків. Обидві ці групи учасників ринку не розглядають лізингову діяльність в якості основного бізнесу.

7. За підсумками 9 місяців 2021 року найбільшими споживачами лізингових послуг є:

- транспортна галузь, вартість договорів становить 5 562,0 млн. грн., (станом на 30.09.2017 – 7 609,5 млн. грн., спад на 26,9% (2047,5млн. грн.));

- сільське господарство, вартість договорів становить 12 950,7 млн. грн. (станом на 30.09.2017 – 5 920,9 млн. грн., зростання на 118,72% (7029,8 млн. грн.));

- добувна промисловість, вартість договорів становить 675,1 млн. грн. (станом на 30.09.2017 – 1 225 млн. грн., спад на 44,88% (549,9 млн. грн.));

- сфера послуг, вартість договорів становить 5 932,5 млн. грн. (станом на 30.09.2017 – 1 151,4 млн. грн., ріст на 415,24% (145,9 млн. грн.));

- будівництво, вартість договорів становить 2 714,2 млн. грн. (станом на 30.09.2017 – 1 082,7 млн. грн., зростання на 150,68% (1631,5млн. грн.)) [76].

Український ринок лізингу традиційно найбільше орієнтується на лізинг транспортних засобів. Вартість цього виду активів становила 63% лізингового портфеля на кінець 2019 року. Сільськогосподарська техніка також має помітну частку в портфелі – 18,5%. Ці дві групи сформували понад 80% лізингового портфеля в Україні.

8. Загальний обсяг угод по фінансовому лізингу зріс до 44920,1 млн. грн. у III кварталі 2021 р., що означає зростання на 86,82%. Найбільшу питому вагу зберігає сільськогосподарське обладнання та техніка (крім транспорту), хоча в порівнянні з II кварталом 2020 р. в III кварталі 2021 року дещо змінилися пріоритети підприємців щодо обладнання у лізинг:

- залізничний транспорт, вартість договорів в II кварталі 2020 р. становила 4 556,3 млн. грн., питома вага 18,96% (станом на 30.09.2021 вартість договорів зменшилася до 2 990,3 млн. грн. і, відповідно, відбулося зменшення питомої ваги до 6,65%);

- легкові автомобілі (до 4 пасажиромісць), вартість договорів в II кварталі 2020 р. становила 4 629,7 млн. грн., питома вага 19,26% (станом на 30.09.2021 вартість договорів 7 511,7 млн. грн., а питома вага знизилася до 16,72%);

- будівельне обладнання та техніка, вартість договорів в II кварталі 2020 р. становила 1 446,7млн. грн., питома вага 6,01% (станом на 30.09.2021 – 1 767,9 млн. грн., а питома вага знизилася до 3,94%);

- автомобільний транспорт для пасажироперевезень (більше 4 пасажиромісць), вартість договорів в II кварталі 2020 р. становила 1 576,4 млн. грн., питома вага 6,55% (станом на 30.09.2021 вартість договорів збільшилася до 7 643,2 млн. грн. і, відповідно, відбулося суттєве збільшення питомої ваги до 16,72%);

- автомобільний транспорт для вантажоперевезень, споряджена маса якого більше 3,5 т, вартість договорів в II кварталі 2020 р. становила 2 417,7 млн. грн., питома вага 10,06% (станом на 30.09.2021 вартість договорів зросла до 7 353,6 млн. грн. і, відповідно, питома вага також зросла до 16,37%).

9. Доцільно перейняти досвід європейських країн та активно впроваджувати вендорне фінансування. Це збільшить обсяги реалізації продукції та полегшить підприємствам ММСБ отримання необхідного обладнання. Вендорне фінансування має суттєвий потенціал як стратегія для розвитку лізингової галузі в Україні. Ефективна підтримка з боку Групи Європейського інвестиційного банку та з боку європейських держав розвитку лізингу як форми фінансування виробничих активів особливо важливі з огляду на рецесію та високий рівень державного боргу (це властиво і для більшості країн Європи).

10. Лізинг є недостатньо апробованим для України інструментом залучення капіталу. Однак потреба в його застосуванні стоїть дуже гостро як у приватному, так і в публічному секторах. За певних умов лізинг в Україні може стати дієвим інструментом модернізації економіки й розвитку вітчизняного виробництва. Хоч в Україні зареєстровано досить багато суб'єктів господарювання, які мають ліцензії на надання послуг фінансового лізингу (104 на кінець 2021 року), ринок цих послуг розвивається поки надто повільно.

Отже, фінансовий лізинг на загальнодержавному рівні виступає не лише засобом стимулювання реалізації нової техніки і прискорення оновлення основних фондів, а й дає поштовх до розвитку національної економіки в цілому, підвищення її якісного рівня. Важливою умовою розвитку лізингового ринку в Україні є створення сучасного мобільного законодавства, що стимулюватиме ділову активність усіх учасників лізингових угод, та цілеспрямований вплив

органів державного управління на економічні інтереси учасників лізингових відносин із метою створення умов для виконання лізингом його інвестиційних, виробничих та інших функцій на мікро- та на макроекономічному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про фінансовий лізинг» № 1201-ІХ від 04.02.2021. [із змінами та доповненнями] [Ел. ресурс] // Верховна Рада України:[сайт]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text> – Назва з екрана
2. Постанова КМ України «Про надання фінансової державної підтримки» від 24 січня 2020 р. № 28 [Ел. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text> – Назва з екрана
3. Постанова КМ України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва» від 29 квітня 2022 р. № 521 [Ел. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2022-%D0%BF#n2> – Назва з екрана
4. Александров В.Т . Проблеми розвитку ринку лізингових послуг в Україні та шляхи їх подолання / В.Т. Александров, М.О. Чернишева / Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 24-26 квітня 2015 р. / За заг. ред. О.В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2013.
5. Амелін С. К. Напрями вдосконалення державного регулювання фінансового лізингу / С. К. Амелін // Економічна наука. Економіка та держава.. – 2016. - № 8. – С. 83-87.
6. Бадзим О.С. Удосконалення функціонування ринку лізингових послуг / О.С. Бадзим // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 9. – С. 182 – 190.
7. Барташук К.А. Фінансовий лізинг як джерело фінансування розвитку підприємств України / К.А. Барташук // Економічна наука. Серія Економіка та держава.. – 2015. - № 3. – С. 142-147.

8. Березовська О.Р. Визначення сутності лізингу та оцінка його використання в економіці України / О.Р. Березовська // Інноваційна економіка. – 2016.- №3.- С. 183-189
9. Білоус А.П. Лізинг: світовий досвід // Світова економіка й міжнародні відносини. – 2014. – №5. – С. 125-127.
10. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент. / І.А. Бланк. – К.: Ельга, 2008. – 722с.
11. Боринець С.Я. Теорія та практика світових фінансів: підручник. / С.Я. Боринець – К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. – 350 с.
12. Борисюк О.В. , Міщанчук О.О. Ринок лізингових послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку / О.В Борисюк., О.О. Міщанчук // Науковий вісник ХДУ. – 2016. - № 5. – С. 22-25.
13. Борисюк О.В. Фінансовий лізинг в Україні: переваги та недоліки / О.В. Борисюк, О.М. Гуменюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 5, частина 4. – С. 19-21
14. Брус С.І. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні / С. І. Брус // Фінанси України. — 2008. — № 11. — С. 75–85.
15. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник. / О.Д. Василик - К.: НІОС, 2000. - 416 с.
16. Воловець Я.В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник. / Я.В. Воловець – К.: Алеута, 2005. – 199 с.
17. Газман В. Д. Ценообразование лизинга : учеб. пособ. для вузов / В. Д. Газман. – М. : Изд. дом ГУ ВШЭ, 2006. – 543 с.
18. Герасимович А.М. Лізингові операції: сутність, механізм проведення оподаткування, облік, аналіз / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua>
19. Гладкова О.В. Проблеми розвитку лізингу в Україні / О.В. Гладкова // Економічні науки. – 2012. – №4. – С. 3-5.
20. Гноєвий В.Г., Шацьких Н.Г. Лізинг як механізм фінансування інвестиційної діяльності в умовах економічної кризи / В.Г. Гноєвий, Н.Г.

Шацьких // Глобальні та національні проблеми економіки. – № 6. – 2015. – С. 681-685.

21. Голошапов В. Розвиток лізингу соціалістичних і капіталістичних країнах. / В.Голошапов, В.Комаровський, В.Новичихін // М.:ЦНПТЕМІС. - 2006. - С. 44.

22. Горбатенко О.А. Проблеми та перспективи розвитку лізингових відносин в Україні // Фінанси України. – 2017. -№13. – С.123-126.

23. Горемыкин В.А. Планирование предпринимательской деятельности предприятия. Методическое пособие / В. А. Горемыкин, А. Ю. Богомолов. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 334 с.

24. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV // Відомість Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – №18, №19-20, № 21-22. – ст. 144 [із змінами та доповненнями] [Ел. ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Назва з екрана.

25. Гринчук Ю.С. Облік і оподаткування фінансового лізингу / Ю.С. Гринчук // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 9. – С. 208–212.

26. Грищенко О. Фінансовий лізинг : історія, сучасність та перспективи розвитку / О. Грищенко // Юридичний журнал. – 2006. – № 3. – С. 32 – 41.

27. Дергалюк Б.В. Державне регулювання лізингу у національному господарстві : монографія / Б.В. Дергалюк, П.В. Круш, О.П. Кавтиш ; Нац. техн. ун–т України "Київ. політехн. ін–т". – К. : НТУУ "КПІ", 2013. – 247 с.

28. Джулій Л.В., Демчук Ю.А. Особливості лізингових операцій у банківській системі та процедури їх обліку / Л.В. Джулій, Ю.А. Демчук // Науковий вісник ХДУ. – 2014. - № 5. –С. 22-25.

29. Добіжа Н.В. Особливості здійснення лізингових схем у рамках управління інвестиційною діяльністю підприємства / Н.В. Добіжа, К.В. Лозінська // Агросвіт. – 2014. – № 13. – С. 13–16.

30. Другова В.Т. Діяльність банків на ринку лізингу в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку [Текст]: монографія / В. Т. Другова ; Нац. банк України, Ун–т банк. справи. – К. : УБС НБУ, 2013. – 170 с.

31. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України [Ел. ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: [сайт]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html> – Назва з екрана.
32. Кабатова Е. Лізинг: поняття, правове регулювання, міжнародна уніфікація. / Е. Кабатова - М.: Наука, 2008. - 132 с.
33. Кабатова Е. Лізинг: міжнародна уніфікація. / Е. Кабатова - М.: «Наука», 2006. – 169 с.
34. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства: навчальний посібник / П.В. Круш, О.В. Клименко, В.І. Подвігіна, В.О. Гулевич. - К.: Центр учбової літератури, 2008. – 328 с.
35. Карнаушенко А. С. Переваги та недоліки лізингу як виду фінансування інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств // Ефективна економіка. – 2017. - № 14 – С. 56 – 63.
36. Коцовська Р.Р. Банківські операції: навч. посіб. / Р.Р. Коцовська, О.П. Павлишин, Л.М. Хміль. – К.: УБС НБУ: Знання, 2010. – 390 с.
37. Кузнецова Н.В. Методика оценки лизинговых платежей : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук. : спец. 08.00.05 : «Экономика и управление народным хозяйством (управление инновациями и инвестиционной деятельностью)» / Н.В. Кузнецова. – Иркутск, 2000. – 24 с.
38. Кулешов В. Лізинг: особливості платежів // Економіка й життя. – 2005. – №2. – С. 27-30.
39. Курнаєв В. Можливості, проблеми та перспективи лізингу /В. Курнаєв //Економіст №21. – 2017. – С. 19 – 32
40. Кущик А.П. Сучасний стан та проблеми розвитку лізингу в Україні / А.П. Кущик, Є.І. Гергель // Вісник Запоріжського національного університету – 2016 - № 1(5) – С. 153 – 158
41. Лещенко М. И. Основы лизинга: учебное пособие. / М. И. Лещенко – 2001. – 93 с.

42. Лізинг в Україні: статистико-економічний аналіз, прогноз, шляхи подальшого розвитку : [монографія] / [Купалов Г.І., Гринчук Ю.С.]. – К.: Знання, 2007. – 237 с.
43. Лізинг: як використати його переваги?. Серія «Юридична абетка підприємця»: посіб. / за ред. Л. Снігір. – Київ: Центр комерційного права, 2011. – 130 с.
44. Лісовська Н.Г. Фінансово-економічна сутність лізингової діяльності / Н.Г. Лісовська // Вісник КНТЕУ. – 2013. - № 1. – С. 92-101
45. Лісовський Н.Г. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні / Н.Г. Лісовських // Товари і ринки. - 2015. - №1. - С. 29-36.
46. Любина В. Б. Ринок лізингових послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку / [Ел. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
47. Ляшенко В. Методичні рекомендації щодо розвитку лізингу як форми фінансової підтримки малого бізнесу / В. Ляшенко, А. Барановський, А. Толмачева //- Донецьк.: 2005. – 35 с.
48. Марценюк-Розарьонова О.В., Зарубенко С.В. Проблеми лізингових відносин на сучасному етапі та шляхи їх подолання / О.В. Марценюк-Розарьонова, С.В. Зарубенко // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2017. - № 2. – С. 77-82.
49. Мірошниченко О. Фінансовий лізинг як інвестиційний інструмент оновлення основних засобів вітчизняних підприємств / О. Мірошниченко // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка, серія «Економіка». – 2014. - № 5 (158). – С.46-50.
50. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. - К. : Знання, 2010. – 532с.
51. Овчаренко Т. Фінансовий лізинг як форма залучення інвестиційних ресурсів на підприємствах / Т. Овчаренко // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка, серія «Економіка». – 2011. - №123. – С. 41-47.

52. Ольховская Р.Г. Метод расчёта платежей по лизингу, обеспечивающий безубыточность деятельности лизингодателя / Р.Г. Ольховская – М.: Лизинг ревю, 2005. – 250 с.

53. Осадько А.С. Правове регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників: автореф. дис. канд. юр. наук : 12.00.06 / А.С. Осадько / Нац. юр. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2016. – 20 с.

54. Пак Д. Лізинг: вигода очевидна / Д. Пак // Економіка й життя. – 2005. – №8. – С. 34-37

55. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посібник. / Л.П. Петрошко. - К.: КНЕУ, 2001. - 204 с.

56. Проект «Стратегія розвитку фінансового сектора України до 2020 року» від 2015 р. [Електронний ресурс] // Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. — Режим доступу: <http://www.kbs.org.ua/files/dpee1.pdf>.

57. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособ. / Г.В. Савицкая – [2-е изд.]. – Минск-М: ИП «Экоперспектива», 2007. – 361 с.

58. Савощенко А.С. Інфраструктура товарного ринку. / А.С. Савощенко. – К.: КНЕУ, 2005. – 336 с.

59. Сенькович. Г.Т. Технологія лізингу: [монографія] / Г.Т. Сенькович. – К.: Гопак, 2010. – 319 с.

60. Слободянюк О.В., Степанова І.В. Ринок лізингових послуг в Україні / О.В. Слободянюк, І.В. Степанова // Науковий вісник ХДУ. – 2016. – Вип.16, ч.4. – С. 129-132.

61. Смірнов А. Лізингові операції. / А. Смірнов. - М.: Консалт – банкір, 2017. - 136 с.

62. Смірнова О.О. Розвиток лізингового бізнесу в Україні: сучасний стан та можливості застосування іноземного досвіду / О.О. Смірнова // Фінанси, облік і аудит. – 2014. - № 1 (23). – С. 128-140

63. Терехова, В.І. Вдосконалення механізму впровадження лізингу в господарську діяльність країни / В. І. Терехов, О. В. Терехова // Вчені записки Університету економіки і права «КРОК». – 2016. – Вип. 18. – С. 112-123
64. Топішко Т.І. Принципи, функції та механізми лізингових операцій / Т.І. Топішко // Вісник НУВГП: Збірник наукових праць. Серія «Економіка». – 2016. - № 4 (44). – С. 207-213.
65. Тригуб О.В. Організаційні аспекти ризик-менеджменту при наданні лізингових послуг / О.В.Тригуб // БізнесІнформ. – 2014. - № 6. – С. 365-372.
66. Тригуб О.В. Трансформація конкурентних відносин на ринку лізингових послуг в Україні / О.В. Тригуб // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2013. - № 28. – С. 221-230.
67. Ульянова Л., Чайка Ю. Інноваційні аспекти сталого розвитку економіки України// Економічний аналіз. - 2021. - Том 31. № 1. С. 218-226. [Ел. ресурс]. - Режим доступу: <file:///1863-6565657709-1-PB.pdf>
68. Фінансові послуги України / І.О. Мітюков та ін. Енциклопедичний довідник. Київ, 759 с
69. Хмелевський, М.О. Аналіз методів класифікації лізингових операцій / М.О. Хмелевський, Р.П. Панвеченко // Економіка, менеджмент, бізнес – 2018. – №1. – С. 17 – 24.
70. Цыпина С.И. Развитие лизинга как инструмента промышленной политики : : автореф. дис. канд. эконом. наук : 08.00.05 / С.И. Цыпина / Фин. ун-т. при Правительстве РФ. – М., 2015. – 28с.
71. Шевцова О.Й., М.О. Власенко Фінансовий лізинг у системі фінансового посередництва: організація та планування / О.Й.Шевцова, М.О. Власенко // Вісник Дніпропетровського університету, серія «Економіка». – 2017. – вип. 3 (2). – С. 11-20
72. Шевчук Ю. А. Термінологія та класифікація лізингу / Ю. А. Шевчук // Лізинг в Україні. – 2016. – № 5. – С. 5-6.

73. Ярошевич Н.Б. Переваги та недоліки лізингу як виду кредитування засобів виробництва в Україні / Н.Б. Ярошевич // Збірник науково-технічних праць Наукового вісника НЛТУ України. - 2017. - № 19.5. - С. 241-246.

74. Офіційний сайт Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців». URL: <https://uul.com.ua/>.

75. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

76. Офіційний сайт Національного банку України URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2022-09.pdf?v=4

77. Інвестиційні інструменти фінансування МЕР. Режим доступу: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/603/PLEDDG_LED_Finance_Guide_Part_3.pdf

78. Офіційний сайт Публічне акціонерне товариство “Національна акціонерна компанія “Укрсвітлолізинг”
URL: <https://www.ukrlightleasing.com/%D0%9F%D1%80%D0%BE-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%8E/>

79. Офіційний сайт Leaseurope // Leaseurope Index Segment Survey. -2021. - Режим доступу: <https://www.leaseurope.org/leaseurope-index-segment-survey-2021>

80. Supporting Europe’s SMEs. European Investment Bank fact sheet for the European leasing industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.leaseurope.org/_flysystem/s3/Leaseurope%20documents/EIB_factsheet%202015_WEB.pdf